

Sancti Hieronymi Stridoniensis Operum, Tomi ...

Continens Commentaria In Matthaevm, Et Epistolas Pavli Ad Galatas, Ad Ephesios, ad Titum & Philemonem, & librum Didymi de spiritu sancto a Hieronymo versum ... Ad Fidem Vetvstissimorum Exemplarivm, Dvcentis Circiter Svblatis Erroribvs Emendata

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Coloniae Agrippinae, 1616

Commentariorvm Hieronymi In Epistolam Ad Galatas Liber Tertivs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-75102](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-75102)

E

COMMENTARIORVM HIERONYMI IN EPISTOLAM AD GALATAS LIBERTERTIVS.

Vrrebatis a bene, quis vos impedit veritati non obedire. Id quod nunc Latinus posuit interpretis, veritati non obedire, & in Graeco scriptum est, τὴ ἀληθείᾳ μὴ πειθεσθε, in superiori loco ita interpretatus est, non credere veritati. Quod quidem nos in veteris codicibus non haberi, in suo loco annotauimus, licet & Graeca exemplaria hoc errore confusa sint. Sensus autem iste est: Adorabatis patrem in spiritu & veritate, & de plenitudine Christi accipientes, sciebatis, quia lex data est tantum populo per Moysen, & non etiam facta. Gratia autem & veritas non solum data, sed & facta per Iesum Christum. Cum igitur tam bene curretis, veritati magis quam imaginibus seruientes, a quo praepediti doctore peruerso, umbram legis sequimini, & Euangelij relinquitis veritatem? Sequitur.

b ¶ Nemini consenseritis. Sed quia nec in Graecis libris, nec in his qui in Apostolum commentati sunt, hoc scriptum inuenimus, praeterendum videtur.

c ¶ Persuasio vestra non est ex eo qui vocauit vos. In Latinis codicibus ita scriptum reperit: Persuasio vestra ex Deo est, qui vocauit vos. Quod quidem puto, ex eo fuisse, & non intellectum, paulatim ob similitudinem, ex Deo, increbuisse, pro eo quod est, ex eo. Sed nec sic potest stare sensus, ut quos modò accusauerat, quare non obedierint veritati, ostendens in eorum arbitrio positum, vel obedire vel non obedire: nunc econtrario asserat persuasionem & obedientiam eorum, non tam ex ipsis esse qui vocentur, quam ex eo qui vocet. Melius igitur & verius sic legitur: Persuasio vestra non est ex eo qui vocauit vos. Aliud quippe Dei opus est, aliud hominum. Dei opus est vocare, hominum, vel credere, vel non credere: Et sic ubi alibi de scripturis liberum hominis affirmatur arbitrium, ut ibi: Si uolueritis & audieritis me: Eternum.

Exod. 19. a
Deut. 10. a

Et nunc Israel quid petit a te dominus Deus tuus, & ex hoc loco vel maxime comprobatur. Verum simpliciores qui que putantes se deferre Deo, ut persuasio quoque nostra in eius sit potestate, abstulerunt partem orationis, non, & sensum contrarium Apostolo reddidere. Siue ergo in bonam, siue in malam partem, nec Deus, nec diabolus in causa est, quia persuasio nostra non est ex eo qui vocauit nos, sed ex nobis, qui vel consentimus, vel non consentimus vocanti. Aliter: Persuasio haec, quam nunc sequimini, non est ex Deo, qui in principio vos vocauit, sed ex his qui vos postea turbant.

d ¶ Modicum fermentum, totam consersionem fermentat. Male in nostris codicibus habetur, modicum fermentum totam massam corrumpit, & sensum potius interpretis suum, quam uerba Apostoli transtulit. Hac autem ipsa sententia Paulus & ad Corinthios utitur, ubi praecipit eum qui uxorem patris sui habebat tolli de medio, tradi poenitentiae in interitum & vexationem carnis, per ieiunia & agrotationes, ut spiritus saluus fiat in die domini nostri Iesu Christi: Ait quippe: Non bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit, siue ut iam emendauimus, totam consersionem fermentat? Et statim intulit: Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua consersio, sicut estis azymis, etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiae & nequitiae, sed in azymis sinceritatis & ueritatis. Nunc autem per hanc eandem sententiam docet panem ecclesiae spirituales, qui de caelo descendit, non debere Iudaica interpretatione violari, & dominus id ipsum discipulis praecipit, ut caueant a fermento Pharisaeorum. Quod euangelista manifestius faciens addidit: Dextera autem eius de doctrina Pharisaeorum.

ὅλος τὸ φέρον ζυμῆ.

Matt. 16. a

G

Porro quae est ista alia doctrina Pharisaeorum, nisi legis fecundum carnem obseruatio? Sensus itaque iste est: Nolite putare paucorum hominum, qui de Iudaea uenientes aliud docent, infidias contemnendas. Scintilla res parua est, & penè dum certitur, non uidetur, sed si fomitem comprehenderit, & nutrimenta sui quamuis paruus ignis inuenierit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionesque consumit. Fermentum quoque, cuius ad aliam partem in Euangelio parabola temperata est, res modica uidetur & nihili, sed cum farinae conspersum, totam massam suo vigore corruerit, in illius vim transit omne quod mixtum est: Ita & doctrina peruersa ab uno incipiens vix duos aut tres primum in exordio reperit auditores, sed paulatim ut cancer serpit in corpore, & iuxta uulgare prouerbium, unius pedis scabies, totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim ut apparuerit, extinguenda est, & fermentum a massa vicina semouendum, secunda putridae carnes, & scabiosum animal a caulis ouium repellendum, ne tota domus massa, corpus, & pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.

1. Tim. 6

1. Cor. 14. g

1. Cor. 13. f

H

Vrrebatis a bene, quis vos impedit veritati non obedire? Nemini consenseritis. Persuasio uestra non est ex eo qui vocauit vos. Modicum fermentum totam consersionem fermentat. Ego confido in uobis in domino, quia nihil aliud sapieris. Qui autem conturbat uos, portabit iudicium, quicumque est

fa ab uno incipiens vix duos aut tres primum in exordio reperit auditores, sed paulatim ut cancer serpit in corpore, & iuxta uulgare prouerbium, unius pedis scabies, totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim ut apparuerit, extinguenda est, & fermentum a massa vicina semouendum, secunda putridae carnes, & scabiosum animal a caulis ouium repellendum, ne tota domus massa, corpus, & pecora ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est.

e ¶ Ego confido in uobis in domino, quia nihil aliud sapieris. Non per coniecturam, ut quidam uolunt, sed propheticum spiritu Paulus pronunciat Galatas ad ueritatis uiam, quam amiserant, regressuros. Etenim qui alios hortabatur ut emularentur charismata, magis autem ut prophetarent, ipse quoque eadem plenus gratia loquebatur: Et ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Proudens igitur spiritu, quia nihil aliud essent credituri, nisi quod per epistolam docebantur, ait: Ego confido in uobis in domino quod nihil aliud sapieris. Nam & additio dominici nominis idiplum significat. Si enim per coniecturam hoc aestimabat, potuerat dicere: Ego confido in uobis. Nunc autem apponens in domino, diuino quodam confidens spiritu, quod futurum cognouerit, prophetauit.

f ¶ Qui autem conturbat uos, portabit iudicium, quicumque est ille. Occulte, iniquum, Petrum lacerat, cui supra in faciem restitisse se scribit, quod non recto pede incesseuit ad euangelij ueritatem. Sed nec Paulus tam procaci maledicto de Ecclesiae principe loqueretur, nec Petrus dignus, qui conturbata Ecclesiae reus fieret. Ex quo arbitrandum est de alio quodam dici, qui aut cum Apostolis fuerat, aut de Iudaea uenerat, aut ex Pharisaeis crederet: aut certe magnus sit apud Galatas aestimatus, ut portet iudicium Ecclesiae conturbare, quicumque est ille. Portare autem iudicium, id est quod alijs uerbis in sequentibus dixit. Unusquisque proprium onus portabit. Et puto in scripturis, onus & in bonam, & in malam partem posse accipi, hoc est, & in his qui peccatis grauibus opprimuntur, & in illis qui uirtutum leuia onera sustentant. De peccatis in psalmo poenitens loquitur: iniquitates meae eleuatae sunt super caput meum: quasi onus graue grauatae sunt super me. De uirtutibus, doctrinaque uirtutum Saluator ait: Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue est. Quod autem & doctrina pro onere accipitur, perspicuum sit in Euangelio. Alligant quippe Pharisaei onera grauiora, & quae portari non possunt, & ponunt ea super humeros hominum, ipsi autem uno ea digito nolunt contingere. Quam graue sit aliquem de tranquillitate turbare, id serena corda hominum quibusdam quasi fluctibus concitare, Saluatoris ad Apostolos uerba testantur, dicentis: Ne conturbetur cor uestrum, neque timeatis. Expedit quippe ei qui conturbat & scandalizat quempiam in Ecclesia, ut lapis molaris circumdetur collo eius, & mittatur cum eo in mare, quam ut scandalizet unum de his minimis, qui a Saluatore monstrantur. Turbati ergo fuerant Galatae inter spiritum & litteram, circumcissionem & concisionem, Iudaismum occultum & manifestum, quid agerent ignorantes. Breuius autem & sic accipi potest. Quicumque est ille, qui uos ad Pharisaeorum doctrinam retrahit, & in carne desiderat circumcidi, quamuis sit eloquens, & in legis eruditione se iactet,

Psal. 71. a

Matt. 11. d

Matt. 23. a

1. Ion. 14. d

Matt. 23. a

nihil

A

nihil amplius dico, nisi hoc quod etiam vos abnuere non potestis, quod portabit pro hoc opere iudicium, & consequetur pro suo labore mercedem.

Act. 27. c
2. Tim. 3. c

a ¶ Ego autem fratres, si circumcisionem prædico, quid adhuc persecutionem patior, &c. Legimus in actibus apostolorum, ipse quo-

est ille. Ego autem fratres si circumcisionem prædico, quid adhuc persecutionem patior? Ergo euacuatum est (siue ut in Græco melius habet, cessauit) scandalum crucis. Vtinam & abscondantur qui vos conturbant. Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem carni (subauditur) deris.

Secd

Act. 16. a
1. Cor. 9. d

etiam hoc addebant: Non solum Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & ceteri in Iudæa apostoli circumcisionem, & alia præcepta legis obseruant, sed ipse quoque Paulus, qui vos aliter docuit, quam se rei veritas habet, Timotheum circumcidit, & Iudæis frequenter Iudæus factus est, veritate cogente: Quam opinionem de Galatarum mentibus Paulus nunc volens tollere, ait: Ego autem fratres si circumcisionem prædico, quid adhuc persecutionem patior? Omne, inquit, in me odium Iudæorum, & qua aduerfum me suriunt, infamia, ob nihil aliud est, nisi quod doceo gentes non debere circumcidi, & legis onera superflua & iam abolita custodire, Cum autem persecutionem patiar, manifestum est me circumcisionem non prædicare quam destruo. Non enim tam persecutionem patior à Iudæis, quia prædico crucifixum, & Iesum dico esse Christum, quem lex & propheta prænuenciauerunt, quam quia doceo legem esse completam. Quod autem crux Iudæis scandalum sit, gentibus stultitia, ipse dominus noster ostendit, qui lapis dicitur offensionis, & petra scandali, propter nihil aliud puto, nisi quia prædicatio cum plenius velis ad audientes processerit, statim ut ad crucem venerit, impingit, & nequam quam libero cursu potest ultra procedere. Sed hæc crux, quæ apud Iudæos scandalum est, & apud gentes stultitia, nobis qui credimus virtus est & sapientia. Christus enim Dei virtus est, & Dei sapientia, ut propter id quod stultitia dicebatur, fatum Dei sapientius fieret hominibus, & propter id quod infirmitas & scandalum, infirmum Dei fortius fieret hominibus. Cum autem, inquit, crucis Christi scandalum maneat, & ego persecutionem patiar, quam non paterer si scandalum non maneret, frustra quidam iactant me circumcisionem prædicare, quam impugnando, sustineo persecutionem.

1. Tim. 3. c

1. Cor. 1. d

B

b ¶ Vtinam & abscondantur qui vos conturbant, &c. Quæritur quomodo Paulus discipulus eius qui ait: Benedicite maledicentibus vobis: & ipse loquens: Benedicite, & nolite maledicere: & in alio loco: Neque maledici regnum Dei possidebunt: Nunc & maledixerit eis, qui ecclesias Galatiæ conturbabant: & cum operantis voto maledixerit: Vtinam & abscondantur qui vos conturbant. Tam enim detestanda abscisionis est passio, ut & qui inuitis eam intulerit, legibus publicis puniatur, & qui se ipsum castrauerit, infamis habeatur. Ut enim illud (aiunt) verum sit: Viuit in me Christus, & hoc: An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus. Certè maledictionis vox non potest eius intelligi, qui dicit: Discite a me, quia humilis sum, & mitis, & mansuetus corde. Et magis putatur Iudaico furore, & quadam effrenata infamia se non potuisse cohibere, quam imitatus esse eum, qui tanquam agnus coram condente se non aperuit os suum, & maledicentibus non remaledixit. Tradidit autem se morti condemnatus. Ad quod qui pro Paulo respondebit, hæc dicet, non tam furoris in aduersarios, quam dilectionis in ecclesias Dei verba esse que locutus sit. Videbat quippe totam prouinciam, quam ipse suo sanguine & periculis ab idololatria ad Christi transfuderat fidem, subita persuasionem turbatam, & dolore apostolico, dolore patris se tenere non poterat: mutabat vocem, & quibus blanditus fuerat, irascebatur, ut quos nequiter lenitate, saltem oburgatione retineret. Nec mirum esse si Apostolus ut homo, & adhuc vasculo clausus infirmo, videntem aliam legem in corpore suo captiuam se, & ducetem in lege peccati, semel fuerit hoc locutus: in quod frequenter sanctos

Luc. 6. a
Rom. 12. c
1. Cor. 15. f

Sup. 2. d
1. Cor. 13. a
Matt. 11. d

1. Pet. 2. d

Rom. 7. d

viros cadere perspiciamus. Sed & illud dici potest (licet superfluum quibusdam esse videatur:) quod Paulus non tam maledixerit eis, quam orauerit pro illis: ut eas partes corporis perderent, per quas delinquere cogebantur. Et quo modo in euangelio dictum est: melius esse aliquem sine oculo,

C

Matt. 18. a

& sine manu, & sine pede, & qualibet alia parte membrorum intrare in regnum cælorum, quam totum ire in gehennam: Ita & nunc optare eis magis vnam partem corporis perdere, quam per occasionem integri corporis perpetuo igne damnari. Hic locus si quando ab ethnicis reprehenditur: quomodo eis responderi possit, ostendimus. Nunc à nobis contra hæreticos proferatur: Marcionem videlicet & Valentinum, & omnes qui contra vetus latrant testamentum: qua ratione illi qui creatorem sanguinarium, seuerum, bellatorem, & tantum iudicem criminantur, hoc in Apostolo Dei boni valeant excusare. Et certè nullam puto in veteri lege tam trucem, tam cruentam in aliquos esse sententiam, quam vtinam abscondantur qui vos conturbant. Nec possunt dicere orasse Apostolum pro inimicis Christi, qui eius ecclesias conturbant: Nec ex dilectione prolatum, quod timore & indignatione plenum, ipso verborum pondere demonstratur. Quid ergo illi pro Apostolo excusationis attulerint, hoc nos pro lege veteri defendemus.

c ¶ Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem carni (subauditur, detis.) Quod quia in Græco non habetur, Latinus posuit interpret. Hunc locum, quia valde obscurus est, de decimo Stromatum libro transferri placuit ad verbum. Non quo singula non possint suis locis & sensibus explanari, sed quo à superiori negotio separata, vnum difficile corpus efficiant, & si sic intelligantur ut resonant, in consequenter & abruptè repugnare inter se & scetere videantur. Origenis itaque hæc verba sunt. Difficilis locus est, & ita nobis differendus videtur. Qui liber est, & altiori sensu spiritum & veritatem sequitur præcedentes, & typos contemnit & litteram, non circò debet minores despiciere, & occasionem dare his qui non possunt sentire sublimius, de se penitus desperandi. Licet enim infirmi sint, & caro comparatione spiritus appellentur: caro tamen CHRISTI sunt. Si enim intelligit mysterium charitatis infirmioribus seruientis, faciat aliquid propter infirmos: ne in scientia sua frater pereat, pro quo Christus est mortuus. Diligenter itaque attende, an ex consequentibus sensus iste texatur. Vos, inquit, fratres in libertatem vocati estis: forsitan ideo, quia non omnes vocationem capere poterant libertatis: Propter quod nunc auditis: Tantum ne libertatem in occasionem detis carni. Per dilectionem enim oportet minoribus seruire maiores: quia qui vult esse maior, erit omnium seruus. Neque ergo spiritualis laceret CHRISTI carnes: neque occasionem illis tribuat, ut se remordeant prouocantem: ne ab iniuicem confundantur. Oportet ergo spiritu ambulante & spiritu scripturarum verba sectantem, non perficere desiderium carnis earum. Si autem hoc quod dicitur: Spiritu ambulate, & desiderium carnis non perficietis, simpliciter intelligimus, ut plerique arbitrantur: contra argumentum & hypothesin totius epistolæ, in hæc subitò Paulus erumpet: statim quippe sequitur: Si autem spiritu ducimini, non estis sub lege. Et cum hucusque aliqua ex parte sibi sermo cohæreat: rursum si simplicem intelligentiam se quamur, ad inordinata repente præcepta nos transfert, de carne & spiritu differens: id est: Manifesta autem sunt opera carnis, illa & illa. Et e contrariò: Fructus autem spiritus, est charitas, & reliqua, Sed neque in his consequentiam desperare debemus: quia opera carnis diuinorum voluminum historia continet: non valde eos inuans qui sic eam intelligunt ut scripta est. Quis enim non docebitur seruire luxuriæ, & fornicationem habere pro nihilo: cum Iudam ad meretricem legerit ingredientem, & patriarchas habuisse multas pariter vxores? Quo modo non ad idololatriam prouocabitur, qui sanguinem taurorum,

& care-

Gen. 38. d

Matt. 20. d

1. Cor. 5. d

HIERON
M. 7. 8

D

E

& ceteras Leuitici victimas non plus quam quod in littera sonat, putauerit indicare? Quod autem inimicitias, in aperto positus scripturae sermo doceat, & ex hoc loco probatur: Filia Babylonis misera: beatus qui retribuere tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus qui renebit & allidet paruulos tuos ad petram. Et ex illo: In matutino interficiebam omnes peccatores terra: & cetera his similia, de contemp-tionibus videlicet, emulatio-ne, ira, rixis, dissensionibus. Ad quae (si non altius aliquid sentiamus) prouocant nos magis historiae exempla quam pro-hibent. Haec res quoque magis de carnali scripturae intelli-gentia, quam de opere carnis nostrae, vt plurimi aestimant, subliterunt. Nec non inuidiam & ebrietates per legis li-teram discimus. Inebriatur Noe post diluuium, & patriar-cha apud fratrem Ioseph in Aegypto. Sed & comelationes in Regnorum libro scriptae sunt: saltante Dauid & concre-pante tympanis coram arca testamenti dei, & his similia. Quae ut quo modo ad beneficia, & ad maleficas artes, sim-plex scripturae diuinae sermo, qui dicitur caro, nos prouocet: nisi ad eiusdem scripturae spiritum transcendamus. Puto hoc significare, decies Danielelem, & tres pueros Magis incanta-toribus, & Gazarenis atque Chaldaeis sapientiores repertos, & Moesen omni sapientia & doctrina Aegyptiorum eruditum. Multorum ergo malorum occasio est, si quis in scripturae carne permaneat. Quae qui fecerint, regnum Dei non consequen-tur. Quam obrem spiritum scripturae fructusque quaeramus, qui non dicuntur esse manifesti. Multo quippe labore & sud-dore, & digno cultu in scripturis fructus spiritus inuenitur. Vnde arbitror Paulum diligenter & caute de scripturae sen-sibus dixisse carnalibus: Manifesta autem sunt opera carnis. De spiritualibus vero non vt ibi posuisse, manifestus est fructus spiritus, sed ita: Fructus autem spiritus, est charitas, gau-dium, pax, & reliqua. Quod si relictiis typis ad veritatem scripturae transeamus & spiritum, statim nobis prima chari-tas panditur, & ad gaudium inde gradientes, peruenimus ad pacem, per quam consequimur patientiam. Quis autem non ad miserationem & bonitatem erudiatur, cum etiam ea quae quibusdam tristitia putantur in lege, supplicia dico & praemia, & euerfiones gentium, & comminationes ad populos per prophetas, magis remedia intellexerit esse quam penas?

Psal. 136. b

Ibid. 100. b

Gen. 9. c

1. Reg. 6. c

Dan. 7. d

A. 7. c

F

Non enim in aeternum irascetur Dominus. Cum haec ergo nobis aperta fuerint, rationabiliorem habebimus fidem, & cor-rectos mores temperantia comitabitur: quam continen-tiam sequetur & castitas, & post haec omnia incipiet esse lex pro nobis. Hucusque Origenes. Quibus nos possumus addere, vt dicamus de seruitute legalis ad euangelij liberta-tem vocatos (quibus superius dicitur: State & nolite rur-sum iugo seruitutis herere) etiam nunc moneri: vt lene Chri-sti iugum, & delectabilia euangelij praecipua sectantes, ne-quaquam putent sibi licere, vt hac ipsa libertate viuendi, in occasione carnis vtantur: scilicet vt iuxta carnem viuant, iux-ta carnem circuncidantur: sed spiritu magis stent, spiritu pre-pitium carnis abscedant, & ad spiritum altiora tendentes, hu-militatem litterae derelinquant. Potest autem & aliter intel-ligi. Dicat quispiam: Si cessauit o Paule esse sub lege, & de seruitute in libertatem vocatus sum: ergo debeo ita viuere, vt conuenit libertati: nec aliquibus praecipitis teneri, sed quodcumque placuerit & voluntas suggererit, hoc facere, implere, sectari. Ad quod respondit Apostolus: Vocatos quidem nos esse in spiritum libertatem: sed ita, vt libertas ipsa carni non seruiat. Nec putemus quia nobis omnia licent, omnia expedire: quin potius quia serui legis esse cessauimus: facti liberi, magis per charitatem nobis inuicem seruiamus: vt lacinosae legis praecipua, vno dilectionis capitulo con-cludantur.

Eisa. 57. c

Sup. eod. a

a ¶ Sed per charitatem seruite inuicem, & car. ¶ Qui cum esset liber ex omnibus, omnium se propter charitatem seruum fecit, vt plures lucrificeret, recte hortatur & ceteros, vt per charitatem sibi seruiant: quae non quaerit quod suum est, sed quod proximi. Qui enim vult fieri primus, erit omnium seruus: Vt quomodo Saluator in forma Dei constitutus,

1. Cor. 13. b

Phil. 2. a

non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo: sed se ipsum exinanivit, formam serui accipiens, & habitum inuentus vt homo, humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: ita & quaecumque ante sub legis necessitate facere videbamur, nunc sciamus nobis libe-ris, magis per charitatem esse faciendam. Tantum autem bonum est charitas, vt omnis lex in illa recapituletur. Enumerat & in alio loco Apostolus chari-tatis bona, dicens: Non zelatur: non agit perperam. Multisque in medio replicatis, in fine conclu-

G

1. Cor. 13. b

Mat. 22. d

Ibid. 7. b

dit: Omnia sperat, omnia sustinet: charitas numquam exci-dit. Et Saluator in euangelio, hoc signum sui ait esse discipu-li, vt diligit proximum. Quod quidem puto non solum ho-minibus, sed etiam angelis conuenire. Alijs verbis id ipsum dicitur: Quae vobis fieri non vultis, alij ne feceritis: & quae vultis, vt vobis faciant homines, haec eadem & vos eis facite similitur. Nolo adul-terari uxorem meam: nolo substantiam diripi: nolo me fal-so opprimi testimonio: & vt cuncta breui sermone compre-hendam, indigne fero aliquid mihi fieri quod iniustum est: Haec eadem si per charitatem in me operantem, vel fecero alteri, vel voluero, lex omnino impleta est. Nec difficile est docere quo modo vniuersa praecipua, non occides, non ad-ulterabis, non furaberis, non falsum testimonium dices, & cetera his similia, vna charitatis obseruatione teneatur. Hoc ostendere arduum est: quo modo hostiae quoque quae in Leuitico sunt praecipua, & ciborum vel abstinentia vel per-nijssio: cum alia munda, alia immunda: solennitatum quo-que iugis per annos recursus, in vno charitatis praecipuo re-capitulantur. Nisi forte quis illo se transferat, vt affirmet legem spiritualement esse, & imaginibus & exemplaribus nos ce-lestium deseruisse, antequam verus pontifex adueniret: qui postquam semel seipsum offerens victimam, suo sanguine nos redemit, omnis illa praecipua legis varietas & difficultas, in ipsius super homines dilectione completa est. In tantum quippe pater amauit mundum, vt filium suum charissimum & vni genitum daret pro nobis. Ei autem qui semel spiritu viuens, opera carnis mortificauit, & a Salvatore dilectus, nequaquam seruus, sed amicus vocatur, non est vltra lex posita: quae impijs & peccatoribus, & non subiectis & ne-pharijs constituta est. At nunc cum omnia quae difficiliora sunt, vel modica ex parte faciamus: hoc solum non facimus, quod & factu facilis est, & absque quo casta sunt vniuersa quae facimus, Ieiunij corpus sentit iniuriam: vigiliae carnem macerant, elemosynae labore quaeruntur: sanguis in martyrio, quamuis ardeat fides, tamen sine dolore & timore non funditur. Haec omnia sunt qui faciant: sola charitas sine labore est. Et quia sola cor mundum efficit: a diabolo expugnatur in nobis, ne Deum pura mente videamus: Quan-do enim sedens loquor contra fratrem meum, & contra fili-um matris meae pono scandalum: quando aliena torqueor felicitate, & alterius bonum meum malum facio, nonne hoc quod sequitur, in me expletur: Si inuicem mordetis & come-ditis, videte ne ab inuicem consumamini? Charitatis rara possessio est. Quis vult ipse anathema esse a Christo pro fra-tribus suis, Apostolum sequens? Quis cum lugentibus lu-gens: cum gaudentibus gaudens, alieno vulnere vulneratur? Quis fratris morte perimitur? Omnes magis amatores nos-tri, quam amatores Dei sumus. Vide quantum bonum sit charitatis. Si ita martyrium fecerimus, vt nostras velimus ab hominibus reliquias honorari: si opinionem vulgi sectantes, intrepidi sanguinem fuderimus, & substantiam nostram vsq; ad mendicitatem propriam dederimus: huic operi non tam praemium quam poena debetur, & perfidiae magis tormenta sunt, quam corona victoria.

H

Ioan. 3. b

Ioan. 1. b

1. Tim. 4. d

Psal. 49. d

Rom. 9. a

Ibid. 12. d

1. q. 1. Vile.

b ¶ Quod si inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem consumamini. ¶ Potest hoc & simpliciter accipi: ne detraha-mus inuicem, ne maledicto nos putemus vlcisci: ne contri-stati contristare cupiamus, & similes bestiarum, mordere pariter & remorderi: vt post mortem sequatur interitus at-que consumptio. Melius autem est, ne contrariationem & totius epistolae consequentiam, subito in extraordinaria praecipua

praecipua

A præcepta Paulus erumpat, hoc ita intelligere, vt ad circuncisionem obseruationemque legis cuncta referamus. Si vos, inquit, conturbant alij, vos autem conturbamini: Si totam scripturam veterem legentes, sic intelligitis vt scripta est:

Oculum pro oculo, dentem pro dente, & ira desiderat vltionem: vltio verò imponit dolorem: quod lex non solum non prohibet, verum etiam præcepit iustitiam in talione restituens, sequitur vt & nudatus nudet, & vulneratus vulneret, & comestus remordeat: & quæ videtur iustitia esse, consumptio fit, non vnum vindicans, sed vtrumque consumens.

a ¶ Dico autem: Spiritu ambulate, & desiderium carnis non perficiatis. Et hoc secundum superiora dupliciter accipiendum: vt dicamus eos qui spiritu opera carnis mortificauerint, & seminauerunt in spiritu, vt de spiritu metant vitam æternam, quotienscumque voluptatem carnis senserint titillare, non perficere desiderium eius (quod quidem si expletum fuerit, blandiri videtur ad tempus) sed spiritu refrenare, & secundum sententiam historici, animi imperio, corporis seruitio magis viuere. Nec non & illud, quia lex spiritualis est, & non qui in manifesto Iudeus, sed qui in occulto, & circumciso cordis in spiritu, non in littera: eos ambulare spiritu, & carnis desiderium non perficere dicimus, qui spiritualiter egrediuntur Ægyptum, & spirituales escam potumque de spirituali hauiunt petra: qui non iudicantur in cibo aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ & sabbathi: sed ambulat in omnibus spiritualiter, non perficientes carnea legis, litteræve desiderium, sed fructus metentes intelligentiæ spiritualis.

Tertia quoque interpretatio à quibusdam in hoc loco dicta est: sed quæ non multum discrepet à secunda, vt desiderium carnis in hisasserant esse, qui paruuli in Christo sunt: iter autem spiritus in perfectis viris, & esse sensum. In grauitate spiritus, id est, in itinere viri ambulat perfecti, & non facietis desideria paruulorum.

B ¶ Caro autem concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem aduersantur, vt non quæcumque vultis, illa faciatis. Caro presentibus delectatur & breuius: spiritus perpetuis & futuris. Inter hoc iurgium media anima consistit, habens quidem in sua potestate bonum, & malum, velle vel nolle: sed non habens hoc ipsum velle ac nolle perpetuum: quia fieri potest vt cum carni consenserit, & opera eius fecerit, rursum per penitentiam se remordens, spiritui copuletur, & opera eius efficiat. Hoc est ergo quod ait: Hæc enim sibi inuicem aduersantur, id est, caro & spiritus: vt non quæcumque vultis, illa faciatis. Non quo proprium nobis tulerit arbitrium, quo vel carni vel spiritui assentiamur: sed quia quod facimus, non est nostrum propriè, sed opus ipsum vel carni, vel spiritui deputatur. Grandis laboris & disputationis est nimia, ostensis carnis operibus & spiritus, media aliqua reperire, quæ nec ad carnem videantur pertinere, nec ad spiritum. Carnales dicimur, quando totos nos voluptatibus damus. Spirituales, quando spiritum sanctum præuium sequimur, id est, cum ipso sapimus instruente, ipso docemur auctore.

Animales reor esse philosophos, qui proprios cogitatus putant esse sapientiam, de quibus rectè dicitur: *Animalis autem homo non recipit ea que sunt spiritus. Stultitia quippe est ei.* Quod vt manifestius fiat, aliquod sumamus exemplum: Caro, terra: anima, aurum: spiritus ignis vocetur. Quamdiu aurum fuerit in terra, perdit vocabulum suum, & à terra, cui commixtum est, appellatur. Cum verò separatum ab humo, auri & speciem & nomen acceperit, aurum quidem dicitur, sed necdum probatum. Si autem per ignem excoctum fuerit & purgatum, tunc auri splendorem & ornatum sui accipit dignitatem. Ita & anima inter humum & ignem, hoc est, inter carnem spiritumque consistens, quando se tradiderit carni, caro dicitur: quando spiritui, spiritus appellatur. Quod si proprio crediderit cogitari, & absque gratia spiritus sancti inuenire ei æstimauerit veritatem, quam aurum sordidum, animalis hominis appellatione signabi-

tur. Potest locus iste sic melius explanari, & quasi vna series corpusque fieri, se inuicem ne cœtens, sibi que non discrepans. Fratres, de seruitute legis vocati estis in euangelij libertatem. Verum obsecro vos, ne libertate pro licentia abutamini, & putetis vobis cuncta expedire quæ licent, derisque occasione

carni atque luxuriæ. Quin potius discite quod libertas hæc maior sit seruitus: vt quod ante lex ab iniuris extorquebat obsequium, nunc per charitatem vobis inuicem seruiatis. Siquidem omne illud legis onus, & multiplicia præcepta, non tam exclusiua sunt per euangelij gratiam

tiam, quam vno charitatis sermone breuiata: vt diligamus proximum sicut nosmetipsos. *Qui enim diligit proximum, totam legem implet,* bona ei tribuens, mala non inferens. Quod si cesset dilectio, & non sit charitas, perquam lex vniuersa completur, publicum quoddam inter homines latrocinium erit, vt contra se inuicem defurentes, seque mordentes, consumantur ab inuicem. Vos autem fratres propterea secundum spiritualem legem debetis viuere: ne desideria quæ carnis sunt, perficiatis. Caro enim frigus timet: aspernatur famem: attenuatur vigilijs: libidinis exardescit: mollia quæque & iocunda desiderat. E contra spiritus, ea quæ carni contraria sunt, & quæ illum debilitare queant, expetit. Et ita fit, vt non ideo, quia sub seruitute legis esse cessastis, puretis esse vos liberos, sed sciatis magis naturæ vos lege retineri: quia non statim si lex non imperat, & natura cessauit, ne voluntatem scilicet vestram, opera subsequantur: sed frequenter ea facere compellamini repugnante carne aduersus spiritum, quæ facere non vultis. Ex quo fratres, obsecro vt non detis libertatem vestram in occasionem carnis, sed magis spiritu seruiatis: vt incipiatis ea facere quæ vultis, & nihil debere legi, id est, non esse sub carne. Quia libertatem legis abolitæ tunc verè in euangelio habere poteritis, cum vos nequaquam caro compulerit facere quæ non vultis: sed spiritui seruietes, docueritis vos non esse sub lege. Et quia supra secundum duplicem intelligentiam hunc locum cœperamus exponere, reddenda sunt quæ omisimus. Caro concupiscit aduersus spiritum, id est, historia & scripturæ carnis intellectus contra allegoriam & spiritualem doctrinam repugnat. Spiritus autem aduersus carnem, id est, sublimiora deicctis, æterna breuius, vmbra veritas refragatur: & carnis scripturæ sensus, quia impleri non potest (nec enim valemus omnia quæ scripta sunt facere) ostendit nos non in nostra positos potestate legis explendæ: cum etiam si velimus litteram sequi, impossibilitas non admittat.

c ¶ Quod si spiritu ducimini, non estis sub lege. Spiritum non cum de quo Apostolus in alio loco loquitur: *Ipse spiritus testimonium perhibet spiritui nostro, quod sumus filij Dei,* id est, non spiritum hominis qui in ipso est: sed spiritum sanctum significat: quem sequentes, efficiamur spirituales, & sub lege esse desistimus. Notandum ergo quod hic spiritus non cum *ἀέθρα* & cum additamento aliquo, sicut in cæteris legimus, spiritum mansuetudinis, & spiritum fidei, sed simpliciter spiritus appellatur: quæ quidem minutia magis in Græco, quam in nostra lingua obseruata (qui *ἀέθρα* penitus non habemus) videntur aliquid habere momenti. Queritur in hoc loco, si quicumque spiritu ducitur, non est sub lege: vtum Moses & prophetae vel spiritu acti sunt, & sub lege vixerint: quod Apostolus negat: aut habentes spiritum sub lege non fuerint, quod Apostolus hic affirmat: aut quod est tertium, sub lege viuentes, spiritum non habuerint, quod de tantis viris nefas est credere. Ad quod nos breuiter respondebimus: Non idem esse sub lege esse, & esse quasi sub lege: quo modo non idipsum est, in similitudine carnis peccati, & in carne esse peccati. Nec idem sonat verus serpens, & ærei similitudo serpentis, quem Moses in eremo suspendit. Sic igitur & sanctos prophetas & Moysen, ambulantes spiritu, & spiritu viuentes, non sub lege, sed quasi sub lege vixisse, vt ipsi viderentur quidem esse sub lege: sed eos qui sub lege erant, lucrificarent, & ab humilitate litteræ ad altitudinem spiritus prouocarent. Nam

& Pau-

Matt. 22. d

Rom. 8. c

Num. 21. b

E

1. Cor. 9. c

Sup. 4. a

Rom. 7. d

& Paulus, qui Iudæus Iudæis factus est, & omnibus omnia, vt omnes lucrifaceret: non dixit, factus sub lege, sed factus quasi sub lege, vt ostenderet se non veritatem legis, sed similitudinem custodisse. Videtur nobis soluisse propositam questionem. Sed quid faciemus de illo Pauli capitulo di-

Cum autem venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret. Si enim Christus sub lege fuit, & non quasi sub lege: tota illa superior disputatio vacua fiet. Verum & hæc oppositio de suo soluetur loco. Qui enim propterea factus sub lege est, vt eos

quierant sub lege, redimeret: vti que cum esset liber à lege, legi se subdidit voluntate. Et multo erat Paulo liberior: qui non sub lege, sed quasi sub lege fuisse testatus est. Et quo modo in cænum & barathrum mortis propter nos descendit, qui orabamus dicentes: *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* Ita & ex muliere nasci voluit, & esse sub lege: vt eos qui nati erant de muliere & sub lege, saluaret. Et cetera non est natus de muliere: id est, de nupta, sed de virgine. Verum abusus virgo mulier appellata est, propterea eos qui illam fuisse virginem nesciebant. Vt itaque propter illos qui sanctam Mariam arbitrabantur maritum habere, mulier pro virgine posita est: sic propter eos qui æstimabant Christum esse sub lege, nescientes quia factus esset his qui erant sub lege, quasi sub lege: dicitur & ipse factus esse sub lege.

a *Manifesta autem sunt opera carnis: quæ sunt, fornicatio, immundicia, luxuria, idolorum seruitus, &c.* Superius, cum exponeremus de carne & spiritu, triplicem intelligentiam dixeramus: vel eos esse carnos, qui paruuli & corporei, in CHRISTO solidum cibum, & perfectæ ætatis alimenta capere non possent: vel carnales eos esse, qui more Iudaico historiam tantum sequerentur & litteram. Aut certe iuxta simplicem sensum, in hominis fictione carnem spiritum que subsistere, & iuxta diuersitatem substantiæ vel opera carnis esse, vel spiritus.

F

Nunc ergo quæ hic carnis opera nominantur, fornicatio videlicet, immundicia, luxuria, & cetera quæ sequuntur, magis mihi videntur ad simplicem carnis & spiritus intelligentiam, quàm ad carnem legis, & paruulos in Christo referri: licet in eo loco, vbi supra de decimo Origenis Stromate verbum transulimus ad verbum: quid etiam de his sentiri possit expressum sit. Quod autem ait: Manifesta autem sunt opera carnis, vel omnibus ea nota esse demonstrat: quia per se pateant mala esse & fugienda intantum, vt etiam hi qui ea faciunt, cupiant occultare quod faciunt. Vel certe his tantum manifesta, qui in Christo crediderint. Plurimi quippe gentilium in suis ignominij gloriantur, & putant si expleuerint voluptatem, quandam se turpitudinum victoriam consecutos. Sed & illud eleganter, quod in carne opera posuit, fructus in spiritu: quia vitia in semetipsa finiuntur & pereunt: virtutes frugibus pullulant & redundant. Nec putemus animæ nullum esse opus, si vitia carni, virtutes spiritui deputentur. Quia anima (vt supra diximus) in quodam medullio posita, vel carni iungitur, & dicitur de ea: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quia carnes sunt:* vel spiritui copulatur, & in spiritus vocabulum transit. *Qui enim adheret domino, vnus spiritus est.* Primum itaque carnis opus est fornicatio. Manifesta in exordio posuit, ne de medijs ambigamus. *Omne enim quodcumque fecerit homo extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.* Et non sumus nostri: *empti enim sumus pretio, glorificemus & portemus Deum in corpore nostro.* In eo fornicator maioris est criminis: quia tollit membra Christi, & facit ea membra meretricis. *Erunt quippe duo in carne vna.* Qui non fidelis, nec credit in Christo, sua membra facit membra meretricis: qui credit & fornicatur, CHRISTI membra facit membra meretricis. Econtrario infidelis in fornicatione sua vtrum violet, an ædificet templum idolo, nescio. Per vitia quippe vel maximè dæmones coluntur. Hoc vnum scio: quod qui post fidem CHRISTI fornicatur, violat templum Dei.

Gene. 6. a

1. Cor. 6. a

Ibid.

Ibid.

Secundum opus carnis, immunditia nuncupatur, & eam comes luxuria sequitur. Quo modo enim in veteri lege de nefandis criminibus, quæ in occulto fiunt, & ea nominare turpissimum est, ne & dicentis os & aures audientium polluerentur, generaliter scriptura complexa est, dicens: *Ver-*

recundos vel reuerentes facite filios Israël ab omni immundicia: sic in hoc loco ceteras extraordinarias voluptates, ipsarum quoque opera nuptiarum, si non verecundè & cum honestate, quasi sub oculis Dei, fiant, vt tantum liberis seruiatur, immundiciam & luxuriam nominavit. Quartum in catalogo o-

perum carnis idololatria locum tenet. *Qui enim semel se luxuriæ voluptati que permiserit, non respicit creatorem.* Alias autem omnis idololatria, festiuitate, gula, ventre, & his quæ infra ventrem sunt, deleatur. Et ne forsitan veneficia, & maleficæ artes, non viderentur in nouo prohibita testamento, ipsæ quoque inter carnis opera nominantur. Quia sepe magicis artibus, & amare miseris euenit & amari.

Inimicitia quoque quæ post veneficia ponitur, quem habeat reatum, manifesto crimini subiecta declarat. Quantum enim in nobis est, nullius esse debemus inimici, sed cum omnibus habere pacem. Quod si loquentes veritatem, aliquos meremur inimicos: non tam nos inimici eorum sumus, quàm illi inimici sunt veritatis. Nam quod & in Genesi dicitur ad Abraham: *Inimicus ero inimicis tuis, & aduersabor aduersantibus tibi:* sicut supra intelligendum: non tam Abraham illis inimicum fuisse, quàm illos Abrahamæ virtutibus & religioni: per quam calcatis idolis, cognitum venerabatur Deum. Illud quoque quod populo præcipitur Israël: vt odio sempiterno & in posteros transmissa discordia, inimici sint Madiæis: quasi his dicitur, qui sub pædago erant, & in alio loco merebantur audire: *Odio habebeis inimicum tuum.*

Aut certe non tam personarum quàm morum est facta dissensio: vt quo modo Deus vtiliter inter serpentem & mulierem inimicitias posuit: ne amicitia eorum inutiles essent homini, per quas proiectus est de paradiso. Ita & in Israëlitis & Madiæis vita magis dissimilis, quàm gens vna damnata est. Septimum locum inter carnis opera contentio possidet: quodam quasi sacro & eminenti inter vitia numero collocata. *Seruum autem domini non oportet rixari, sed esse mansuetum ad omnes: doctorem, longanimum, cum mansuetudine erudientem, etiam eos qui e contra disputant.*

Post contentionem, octaua succedit amulatio: quæ Græco sermone *ἔρις* significantius & notius appellatur. Quo quidem malo, nescio quis nostrum careat. Zelati sunt enim & patriarchæ Ioseph fratrem suum, & Maria & Aaron prophetae dei & sacerdotes, contra Moysen tali passione decepti sunt: intantum vt illa de qua scriptura narrauerat, dicens: *Tollens autem Maria prophetes tympanum, & cetera: postea extra castra proiecta, lepræ vitio sordidata sit, & penitentiam longiore septem dierum separatione signauerit. Ita deinde succedit, quæ iustitiam Dei non operatur, & species est furoris. Inter iracundiam autem & iram, hoc inter-*

*est: quod iracundus semper irascitur, iratus pro tempore concitatur. Et nescio quis possit regnum Dei possidere: cum is qui irascitur, separatur à regno. Rixæ quoque quas aliud Græci significantes, *ἔριδιαι* vocant (siquidem rixæ *ἔριδιαι* dicitur) à regno Dei prohibent. Est autem *ἔριδιαι*, cum quis semper ad contradicendum paratus, stomacho delectatur alieno: & muliebri iurgio contendit, & prouocat contententem. Hæc alio nomine apud Græcos *φιλονομία* appellatur. Nec non & dissensiones opera carnis sunt: cum quis nequaquam perfectus, eodem sensu & eadem sententia dicit: *Ego sum Pauli, & ego Apollo, & ego Cepha, & ego CHRISTI.* Sed & domorum inter se hæc eadem dissensio reperitur: mariti videlicet ad vxorem, patris ad filium, fratris ad fratrem, conserui ad conseruum, militis ad contubernalem, artificis ad eiusdem operis artificem. Nonnumquam euenit, vt & in expositionibus scripturarum oritur dissensio, è quibus hæreses quoque, quæ nunc in carnis opere ponuntur, ebulliunt. Si enim sapientia carnis inimica est Deo*

G

Leuit. d. Sec. 70. v. 26.

Rom. 12. d

Exod. 23. a

Num. 31. f

Matth. 5. g

H

Gen. 3. c

1. Tim. 5. d

Gen. 37. f

Num. 12. d

Exod. 17. d

Num. 12. d

Iac. 3. c

1. Cor. 13. b

est Deo

E est Deo (Inimica autem sunt omnia dogmata falsitatis deo repugnantia) consequenter & hæreses inimicæ Deo, ad carnis opera referuntur. *æteris* autem Græce, ab electione dicitur: quod scilicet eam sibi vnusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Quicumque igitur aliter scripturam intelligit, quam sensus spiritus sancti flagitat, quo conscripta est: licet de ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est, eligens quæ peiora sunt. Hæreses sequitur inuidia, quam non putemus idem esse quod zelum. Quia zelus & in bonam partem accipi potest, cum quis nicitur ea quæ meliora sunt æmulari. Inuidia verò aliena felicitate torquetur, & in duplicem scinditur passionem: cum aut ipse est aliquid in eo in quo alium esse non vult: aut alium esse videns meliorem, dolet se ei non esse cõsimilem. Pulchre quidam de Neotericis, Græcum verbum transferens elegiaco metro de inuidia lusit, dicens: Iustus inuidia nihil est: quæ protinus ipsùm auctorem rodit, excruciatque animum. Scripsit & beatus Cyprianus librum de zelo & amore valde optimum: quem qui legerit, non dubitabit annuere operibus carnis inuidiam. Inter inuidum autem & inuidiosum hoc interest: quod inuidus feliciori inuidet. Inuidiosus autem is est, qui ab alio patitur inuidiam. Quartum decimum locum inter carnis opera, ebrietas tenet. Ebriosis quippe regnum Dei non possidebunt. Et dominus ad discipulos: *Cauete, ait, ne forte grauentur corda vestra in vino & crapula.* Vino, hominis sensus eueritur: pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur. Vnde Apostolus clamitat: *Et vinum, in quo est luxuria.* Habet vnusquisque suæ sententiæ potestatem. Ego Apostolum sequor: in vino esse luxuriam: in vino ebrietatem. Ebrietatem autem & luxuriam, inter carnis opera numerari, nec ille potest negare, qui eisdem passionibus vincitur. Et licet me quidam in eo libro, quem de seruanda virginitate scripsi, reprehendendum putent: quod dixerim adolescentulas ita vinum debere fugere vt venenum, non me sententiæ pœnitebit. Opus quippe ibi magis vini, quàm Dei à nobis creatura damnata est: & licentiam tulimus virgini proprio ætatis calore feruenti, ne sub occasione parum bibendi, plus biberet, & periret. Alioquin sciebamus & in Christi sanguinem vinum consecrari, & Timotheo vinum vt biberet, imperatum. Ebrietas autem tam ex vino quàm ex cæteris bibendi generibus, quæ vario modo conficiuntur, potest accedere: ex quo & de sancto dicitur: *Vinum & siceram non bibet.* Siceram interpretatur, ebrietas. Et ne quis vinum non bibens, aliud sibi putaret bibendum: ex clusa causatio est, dum omne quod inebriare potest, cum vino pariter aufertur. Quinta decima, quæ & extrema inter carnis opera, comestatio est: Manducauit quippe populus & bibit, & surrexerunt ludere. Semper ebrietati iuncta luxuria est. Pulchre quidam non ignobilis orator, cum ebrium de somno describeret excitatum, ait: *Nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat.* Quæ sententiæ expressit, quodammodo nec mortuum eum fuisse nec viuum. Longum erat vniversa carnis opera replicare, & catalogum facere vitiorum. Vno igitur omnia sermone conclusit dicens, & his similia. Quæ vitiam tam facile vitare possemus, quàm facile intelligimus.

Rom. 6. b *Prædico, inquit, vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.* Vbi ante prædixerat: *Non regnet, inquit, peccatum in mortali vestro corpore, ad obediendum desiderijs eius.* Peccatum omnes istas species habet in quibus nunc discriminandis plus forsitan quàm oportuit, immorati sumus. Ergo in anima, in qua peccatum regnauerit, non potest Dei regnare regnum. *Quæ enim participatio iustitiæ & iniquitati? Quæ communicatio luci ad tenebras? qui consensus Christo & Belial?* Et putamus nos regnum Dei consequi, si à fornicatione, idololatria & veneficijs immunes simus. Ecce inimicitia, contentio, ira, tixa, dissensio, ebrietas quoque, & cætera quæ parua arbitramur, excludunt nos à regno Dei. Nec refert vno quis à beatitudine excludatur, an pluribus, cum & omnia similiter excludant. In Latinis codicibus, adulterium quoque & impudicitia, & homicidia,

in hoc catalogo vitiorum scripta referuntur. Sed sciendum non plus quàm quindecim carnis opera nominata, de quibus & differuimus.

a *Fructus autem spiritus, est charitas, gaudium, pax, longanimitas, benignitas, bonitas, fides, &cæt.* Et quæ alia inter fructus spiritus debuit tenere primatum, nisi charitas, sine qua virtutes cæteræ non reputantur esse virtutes, & ex qua nascuntur vniversa quæ bona sunt: Si quidem & in lege & in euangelio, ipsa obtinet principatum: *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota animatua, & ex tota virtute tua, & diliges proximum tuum tanquam teipsum.* Quantis bonis referta sit charitas, & supra breuiter perstrinximus, & nunc vel parum dixisse sufficiat, quod dilectio non querit quæ sua sunt, sed quæ aliena. Et quamuis suo quis vitio inimicus sit diligenti, & tranquillitatem eius ad odiorum fluctus concitare nitatur, tamen nunquam ille turbatur, nunquam creaturam Dei odio dignam æstimat. *Charitas enim operit multitudinem peccatorum.* Illud quoque quod à Salvatore dicitur: *Non potest arbor bona fructus afferre malos, neque arbor mala, fructus afferre bonos, non tam de hominibus, quàm de fructibus carnis & spiritus arbitror pronunciatum: quia nec spiritus vnquam potest ea vitia quæ in carnis operibus numerata sunt facere, nec caro his fructibus qui oriuntur ex spiritu redundare.* Potest autem fieri per negligentiam possidentis, vt spiritus qui versatur in homine, fructus non habeat suos, & e contrario caro operibus suis mortificatis, peccare desinat. Non tamen illo vsque procedunt, vt & neglecta arbor spiritus, opera carnis afferat, & arbor carnis exculta, fructus germinet spirituales. In secundo spirituum fructuum loco gaudium positum est, quod Stoici quoque qui distinguunt inter verba subtilius, aliud quid esse æstimant quàm lætitiã. Gaudium quippe esse aiunt elationem animi super his quæ digna sunt exultantis: Lætitiã verò effrenatam animi elationem, quæ modum nesciat, & in his quoque quæ vitio sint mixta, lætetur. Alij è regione gaudij voluptatem ponunt, non hanc quæ corpus ad libidinem concitat, titillat sensus, dulci blanditur affectu, sed aliam huic *oppositam*, quæ sine moderatione & vilo decore lætitiæ, in risu exaltat vocem suam. Quod si verum est, & eorum inter verba distinctio non fallit & fallitur, confideremus, ne forsitan iccirco sit dictum: *Non est gaudere impijs, dicit dominus.* Simul autem & illud notandum, quod post dilectionem, gaudium sequitur. Qui enim diligit quempiam, semper in eius felicitate lætatur. Et si eum viderit alio errore deceptum, & peccatorum lubrico concidisse, dolebit quidem, & eruere festinabit, sed non poterit gaudium mutare tristitia, sciens nullam rationabilium creaturarum apud Deum perire perpetuo. Tertius fructus spiritus, est pax, à qua Salomon quoque qui in typo CHRISTI præcessit, nomen accepit. Et de ecclesia psalmista canit: *Factus est in pace locus eius.* Et inter octo euangelij beatitudines scribitur: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* In primo etiam graduum psalmo cantatur: *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.* Nec putemus pacem tantum in eo esse quæ endam, si cum alio non iurgemur, sed tunc pax Christi, hoc est, hæreditas nostra nobiscum est, si tranquilla mens nullis passionibus perturbetur. Post pacem sequitur longanimitas, siue patientia, quia vtroque modo *longeobvicijs* possumus interpretari. Huic contraria est pusillanimitas, de qua scribitur: *Pusillanimus vehementer insipiens, qui veropatiens est, & vniversa sustinet, vir sapiens.* Et cum *invidiosus*, multum sapiens appellatur, vt in Prouerbis quoque scriptum est: *Longanimus vir, multus in prudentia.* Benignitas etiam siue suauitas, quia apud Græcos *zēphros* vtrumque sonat, virtus est lenis, blanda, tranquilla, & omnium bonorum apta consortio, inuitans ad familiaritatem sui, dulcis alloquio, moribus temperata. Denique & hanc Stoici ita definiunt: *Benignitas est virtus sponte ad benefaciendum exposita.* Non multum bonitas à benignitate diuersa est, quia & ipsa ad benefaciendum videtur exposita, Sed in eo differt, quia potest bonitas esse tristior,

G

Den. 6. a
Matth. 22. d

Lac. 5. b
Matth. 7. c

H

Esai. 57. d
Sec. 70.
Sua. 1. a
Zulgiv.

Psal. 75. a
Matth. 5. a
Psal. 119. b

Prou. 24. d
Sec. 70.

Ibid.

HIERON
M. 7. 8

& fron-

A

& fronte seueris moribus irrugata, bene quidem facere & praestare quod poscitur, non tamen suavis esse consortio, & sua cunctos inuitare dulcedine. Hanc quoque sectatores Zenonis ita definiunt: Bonitas est virtus, quae prodest, siue virtus ex qua oritur vtilitas, aut virtus propter semetipsam,

1. Cor. 13. a

aut affectus qui fons sit vtilitatum. Inter fructus spiritus, spiritum & sacratorem locum fides possidet, quae etiam alibi inter tres ponitur spes, fides, charitas. Nec mirum si spes in hoc catalogo non referatur, cum in fide sit quod speratur, & ita eam Apostolus ad Hebraeos scribens definiat: Est autem fides spe-

Heb. 11. a

randarum substantiarum, argumentum necdum apparentium. Si quidem id quod speramus esse venturum, & necdum est in presenti, fide possidemus, sperantes nos tenere quod credimus. Queritur quoque quomodo fides in charitate sit posita. Qui diligit, nunquam se laedi aestimat, nunquam aliud nisi quod diligit & diligitur, suspicatur. Cum autem dilectio procul abfuerit, & fides pariter abfcedit. Post fidem mansuetudo numeratur, quae aduersa est irae, rixis, dissensionibus, & nunquam ad sui contraria prouocatur. Verè de bona spiritus arbore, bonos fructus egerminans. Per hanc famulus Dei Moyses, testimonium scripturae meruit accipere, dicentis: Moyses mansuetus erat, plusquam omnes homines super terram. Super terram inquit. Super eos enim qui facie ad faciem Deum videbant, esse non poterat, quia multa saepe copellimur per carnis facere infirmitatem. De Dauid quoque, licet multi de domino nostro aestiment prophetatum, quod nos etiam non negamus, spiritus sanctus in typo venturi canit: Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Cuius mansuetudo aduersus Saul, Absalon, & Semei, vel maxime claruit, cum alius eum vellet occidere, alius res novas molitus, fraudare imperio niteretur, alius lapides in eum iaciens, & puluerem ventilans, clamaret & diceret: Egredere, egredere vir inique. Extrema continentia in fructibus spiritus collocatur: quam non solum in castitate debemus accipere, sed etiam in cibo & potu: In ira quoque & vexatione mentis, & detrahendi libidine. Inter modestiam autem & continentiam, hoc interest, quod modestia in viris perfectis est, consummataeque virtutis, de quibus Saluator ait: Beati mites:

Num. 12. a

Psal. 105. a

1. Reg. 14. a

2. Reg. 19. a

Ibid. 16. b

B

quoniam ipsi possidebunt terram. Et de seipso: Discite a me, quoniam mitis sum, & humilis, & mansuetus corde. Continentia verò in via quidem virtutis est, sed necdum peruenit ad calcem, quia cupiditates adhuc in eius qui se continet cogitatione nascuntur, & mentis polluant principale, licet non superent, nec ad opus pertrahant cogitantem. Non solum autem in desiderijs & cupiditate continentia necessaria est, sed etiam in tribus reliquis perturbationibus, dolore scilicet, laetitia, & timore. Aduersus huiusmodi fructus spiritus, non est lex. Iusto quippe lex non est posita: Iniquis autem & non subiectis, impijs & peccatoribus. Lex mihi dicit: Non adulterabis, non occides, non falsum testimonium dices: non fraudabis, non desiderabis aliena, non periurabis, non furaberis: si haec omnia fructu in me spiritus charitate regnante non facio, superflua mihi sunt praecepta legis. Denique & sapientes mundi de philosophia sic opinati sunt, ut quod leges publicae facere homines necessitate compellunt, hoc illa persuadeat fieri voluntate.

Matth. 5. a

Matth. 11. d

1. Tim. 1. b

Exod. 20. b

a ¶ Qui autem sunt CHRISTI, carnem crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Origenes hunc locum superioribus necitens, ita legit: Aduersus huiusmodi non est lex, qui Christi carnem crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs: ut non, sicut in Latino sonat, eos qui Christi sunt carnem suam dicat crucifixisse cum vitijs & concupiscentijs, sed Christi carnem ab his cum vitijs & concupiscentijs crucifixam. Et querit quomodo in his qui fructus spiritus habeant, & aduersum quos lex esse cessauit, crucifixo carnis dominica ponatur in laude, cum ad Hebraeos in vituperatione sit positum: Rursus crucifigentes in semetipsis filium Dei, & ostentui habentes. Pro rursus crucifigentes melius vnum verbum compositum in Graeco est *ἀνασταυρώσαντες*, quod nos in-

Heb. 6. b

terpretari possumus, & crucifigentes. Primum notandum quod aliud sit crucifigere, aliud reuocifigere. Deinde quia non idipsum sit reuocifigere filium Dei, & crucifigere carnem CHRISTI cum vitijs & concupiscentijs, Caro quippe Christi non principaliter & proprie filius Dei est, sed Iesus Christus, qui cum esset in principio apud patrem, verbum Deus, caro factus est, & seipsum exinanuit formam serui accipiens, ut crucifigeret carnem, & despoliaret principatus & potestates, triumphans de eis in ligno, ut completetur illud Apotoli: Quod enim mortuus est, peccato mortuus est semel. Igitur si corpora nostra membra sunt Christi, consequenter & caro nostra caro Christi est, quam crucifigimus, mortificantes per eam super terram, fornicationem, immunditiam, passionem, desiderium malum, & auaritiam, & de nobis in laude nunc ponitur, qui Christi Iesu carnem crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs, & semper mortificationem Iesu circumferimus in corpore nostro, ut & vita eius manifestetur in carne nostra. Non modici autem labdri est, sic in presenti saeculo viuere, vt iam nunc vita Iesu manifestetur in carne nostra. Ita enim viuificabuntur & mortalia corpora nostra per inhabitatem in nobis spiritum. Vbi Latinus interpres vitia posuit, in Greco *πάθη* quae id est, passiones leguntur. Et quia passio potest & dolorem, & ceteras necessitates significare corpusculi, caute Apostolus intulit, desideria, ut non naturam corporis videretur in spiritualibus viris negare, sed vitia. Et hoc ita admonitum sit, si vulgata editionem sequimur, legentes, qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs, vt non carnem Christi, sed suam eos crucifixisse dicamus. Penè oblitus sum interpretationis secundae. Prædixeram enim omnia quae sequuntur ad legem & ad circuncisionem esse referenda. Sensus itaque iste est: In quibus est fructus spiritus, charitas, gaudium, & reliqua, hi corpoream scripturae intelligentiam, quae nunc caro Christi appellatur, crucifixerunt cum passionibus eius & desiderijs, quae generant parulis atque laetentibus fomenta vitiorum. Crucifixit Christi carnem, qui non iuxta carnem historiae militat, sed spiritum allegoriae sequitur praeuianem.

CAPVT

¶ Si spiritu viuimus, spiritus obtemperemus. Vtatur hoc testimonio aduersum eos qui nolunt scripturas spiritualiter intelligere. Quis est autem qui viuunt spiritu, nisi absconditus homo nolter: qui & iuxta carnem interdum solet viuere? Sed cum spiritu vixerit, spiritu ambulat. Cum in carne voluerit ambulare, viuens mortuus est. Vir perfectus in Christo, semper viuunt in spiritu, spiritu obediunt, nunquam viuunt in carne. Et contra: Qui se totum carni dedit, & passionibus deputarit, nunquam viuunt in spiritu. Inter hos medij sunt, quos nec spirituales possumus appellare, nec carnes, sed qui inter virtutes & vitia fluctuantes, nunc ad meliora retrahuntur, & spiritus sunt: nunc carnis lubrico supplantantur, & caro sunt.

c ¶ Non efficiamur inanis gloriae cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Vnum verbum apud Graecos *καυχήσει*, trium verborum circuitu interpres Latinus expressit. Quantas autem habeat definitiones & significantias gloria, & philosophorum innumerabiles libri, & Ciceronis duo volumina, quae de gloria scripsit, inditio sunt. Verum nos, quia non verborum etymologias, sed scripturae sensum dislerere conamur, ita hunc locum cum superioribus copulabimus: Si spiritu viuimus, spiritu obtemperemus, nequamquam per legem, sed per charitatem nobis inuicem seruientes. Non debemus de scripturarum interpretatione contendere & dicere: Circuncisio melior est: non, sed praputium. Contemnenda historia, & allegoria sequenda, imo allegoria vana est & vmbatica, & nullis veritatis fixa radicibus. Vnde euenit, vt inuicem nascantur inuidia. Excludere enim ait, vos volunt, vt illos amulemini, non tam veritatem legis volentes docere, quam viuere. Ne autem peritius verbum gloriae praetermittamus in tactum, suas philosophi ineptias relinquentes, de scripturis aliqua retrahemus:

C

Phil. 2. b

Col. 2. c

Rom. 6. b

1. Cor. 4. c

Rom. 7. b

D

CAPVT VI.

Etemus. Opinionem vulgi, & laudem hominum fauore quaesitam, gloria nomen sonat, vbi dicitur: Omnia autem faciunt, vt ab hominibus glorificentur. Et alibi: Quomodo potestis credere, gloriam ab inimicis quaerentes? Porro in bonam partem in eodem loco. Et gloriam ab eo quis solus est, non quaerentes. Ex quo intelligimus idem verbum, nunc vitium significare, nunc virtutum. Si ab hominibus quaero gloriam, vitium est: si a Deo, virtus est, qui & ad veram nos gloriam cohortatur, dicens: *Eos autem qui me glorificant glorificabo.* Significat & aliud in scripturis diuini gloria, cum augustinus aliquid, & diuinius hominum se praebet obtutibus. Vita est in tabernaculo gloria domini, & in templo quod a Salomone constructum est, gloria erat, & in facie Moysi, quando nesciebat quod glorificatus esset vultus eius, de qua vultus gloria, puto & Apostolum dicere: *Nos autem omnes reuelata facie gloriam domini contemplantur, in eandem imaginem transformamur a gloria in gloriam, sicut a Dei spiritu.* Et ipse Saluator, splendor gloria & figura substantia Dei dicitur est. Vidit & Stephanus gloriam Dei, & Iesum stantem a dexteris eius. Vt autem & nos nobis fingendorum nominum licentiam praesumamus: rebus quippe nouis (vt ait quidam) noua fingenda sunt nomina: quia hic dicitur est: *Non efficiamur inanis vel vacuae gloriae cupidi,* nos eos asseramus plenae gloriae esse cupidos, qui gloriam Dei desiderant, & laudem virtute condignam, & aspectum diuinius aliquid ostendentem. Vnde & in plerisque locis, nostri maiestatem pro gloria transtulerunt. Iam dudum cupio in verba prorumpere, sed teneor timore dicendi: Dicam tamen, nec tacebo passionem meam, passionem pene communem, non de diuicijs, non de potentia, non de pulchritudine, & corporum venustate, haec enim manifeste inter carnis opera nominantur. Eleemosyna si ob laudem fiat, inanis est gloria. Longa oratio, pallor ex icuino sequens. Non mea sunt verba, sed Saluatoris in euangelio peritonantis. Ipsa quoque castitas in matrimonio, viduitas, virginibus, sepe plausum quaerit humanum, & quod dudum timeo dicere, sed dicendum est, martyrium ipsum si ideo fiat, vt admirationi & laudi habeatur a fratribus, frustra sanguis effusus est. Loquatur Apostolus, loquatur electionis vas: *Si tradidero corpus meum vt glorier, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.* Illi qui dixerat: *Scio hominem in Christo, ante annos quatuordecim, sine in corpore nescio, sine extra corpus nescio, Deus scit, raptum vsq; ad tertium caelum.* Et post modicum: *Raptus in paradysum, audiuit arcana verba, quae non licet homini loqui.* Illi, inquam, qui plus omnibus laborauit, ne magnitudo reuelationum extolleret eum, datus est stimulus carnis eius, angelus satanae, qui eum colaphizaret, vt non extolleretur. Et certe ter dominum rogauit vt discederet ab eo, sed dictum est ei: *Sufficit tibi gratia mea: Virtus enim in infirmitate perficitur.* Quid tam Dei opus, quam scripturas legere, in ecclesia praedicare, sacerdotium cupere, ante altare domini ministrare? Sed & haec nisi aliquis omni diligentia custodierit cor suum, de cupiditate laudis oriuntur. Videas plerisque; (quod etiam Tullius ait) libros suos de contemnda gloria inscribere, & causa gloriae, proprii nominis titulos praenotare. Interpretamur scripturas, saepe vertimus stilum, quae digna lectione sunt, scribimus: & nisi Christi causa fiant, sed memoriae in posterum, & fama in populos, totus labor irritus fiet, & erimus quasi tympanum sonans, & cymbalum concrepans. Videas plerisque; de scripturis inter se contendere, & athleticum scemma dei facere sermonem, inuicem prouocant, & si victi fuerint, inuident: Inanis quippe gloriae cupidi sunt. Scio in Latinis codicibus in eo testimonio quod supra posuimus: *Si tradidero corpus meum vt glorier, ardeam habere pro glorier,* sed ob similitudinem verbi, quae apud Graecos, ardeam & glorier, id est, *ego de hoc mundo, & ego de hoc mundo vna litterae parte distinguitur,* apud nostros error inoleuit. Sed & apud ipsos Graecos exemplaria sunt diuerfa.

Fratres & si praecipuus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales, & car. Sciens Paulus eius Dei se esse cultorem, qui nollet mortem peccatoris, sed poenitentiam, & excepta Trinitate omnem creaturam, licet non peccet, tamen posse peccare: eum quoque qui spiritualis est cohortatur sui timore ne peccet, manum porrigere conuerti. Et pulchre praecipuum in delicto, hominem vocat, qui mori possit, ex ipso nomine fragilitatem conditionis ostendens, vt dignus sit venia, qui velut homo errore deceptus, &mersus in voraginem, seipsum sine auxilio & adiutore erigere non possit. Spirituali autem non additur homo, sed quasi Deo praecipitur, vt hominem praecipuum in delicto instruat, siue (vt melius habetur in Graeco) perficiat in spiritu lenitatis. Qui autem perficitur, non ei desunt vniuersa, sed aliqua. Denique, si non peccatis pluribus, sed vitio aliquo praecipuus errauit, lenitatis spiritum & mansuetudinis in correctione peccantis spiritualis adhibeat, ne rigidus, ne iratus & tristis corrigere cupiat errantem, sed prouocet eum, spondens salutem, veniam reponitens: Christi testimonium proferat, quod graui legis & peccatorum onere depressos, ad iugum suum suauem, & leue inuitet onus, vt discant, quia humilis sit & mitis, & mansuetus corde, & inueniant requiem animabus suis. Vtatur hoc testimonio aduersum haereticos, qui diuersarum fingentes fabulas naturarum, aiunt spirituale bonam esse arborem, & nunquam malos afferre fructus. Ecce Apostolus, cuius & ipsi auctoritatem sequuntur, dicit eos qui spirituales sunt, posse peccare, si per altitudinem cordis sui inflentur & corruant. Quod & nos quoque fatemur, & nos, spirituales fieri, si ad meliora reuertantur. Opponi nobis potest illud quod ad Corinthios scribitur: *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?* Si enim ibi ad peccatores, non in spiritu mansuetudinis, sed in virga venire se dicit, quomodo hic his qui in aliquo peccato praecenti fuerint, non virgam adhibet, sed spiritum mansuetudinis? Verum ibi ad eos dicitur, qui post peccatum non sentientes errorem suum, nolebant maioribus suis subdi, & poenitentia corrigi. Vbi vero peccator intelligens vulpus suum, tradit medico se curandum, ibi non est virga necessaria, sed spiritus lenitatis. Sed & illud forte queratur, quod si propterea instruere quis debeat peccatorem in spiritu lenitatis, quia consideret se, ne & ipse tentetur, ergo iustus qui de sua certus est mente, qui scit non posse se labi, non debet instruere peccatorem in spiritu lenitatis? Ad quod dicemus, etiam si vicerit iustus sciens quanto labore superauerit, magis peccanti veniam largietur. Nam & Saluator propterea tentatus est, iuxta omnia nobis similiter absque peccato, vt possit compati & condolere infirmitatibus nostris, suo doctus exemplo, quam difficilis sit in carne victoria. Si quis virgo ad senectam vsque permanferit, ignoscat ei qui adolescentiae quondam calore deceptus est, sciens quantis difficultatibus illam transierit aetatem. Si quis pro CHRISTI nominis confessione cruciatus, alium in tormentis viderit denegasse, compatiatur vulneribus negatoris, & non tam illum victum, quam se vicisse miretur. Cautelam quoque scribentis attendite: quia non dixerit, considerans te, ne & tu cadas, sed ne & tu tenteris. Vinci quippe vel vincere non nunquam in nostra est potestate; ceterum tentari, in potestate tentantis est. Si enim Saluator tentatus est, quis potest esse securus, intentatum se vita huius maria transire? Qui putant Paulum iuxta humilitatem, & non vere dixisse: & si imperitus sermone, non tamen scientia, defendat huius loci consequentiam. Debit quippe secundum ordinem dicere: Vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerantes vosmetipsos, ne & vos tentemini, & non plurali inferre numerum singularem. Hebraeus igitur ex Hebraeis, & qui esset in vernaculo sermone doctissimus,

CAPVT VI.

Fratres & si praecipuus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.

Aliter

minem vocat, qui mori possit, ex ipso nomine fragilitatem conditionis ostendens, vt dignus sit venia, qui velut homo errore deceptus, &mersus in voraginem, seipsum sine auxilio & adiutore erigere non possit. Spirituali autem non additur homo, sed quasi Deo praecipitur, vt hominem praecipuum in delicto instruat, siue (vt melius habetur in Graeco) perficiat in spiritu lenitatis. Qui autem perficitur, non ei desunt vniuersa, sed aliqua. Denique, si non peccatis pluribus, sed vitio aliquo praecipuus errauit, lenitatis spiritum & mansuetudinis in correctione peccantis spiritualis adhibeat, ne rigidus, ne iratus & tristis corrigere cupiat errantem, sed prouocet eum, spondens salutem, veniam reponitens: Christi testimonium proferat, quod graui legis & peccatorum onere depressos, ad iugum suum suauem, & leue inuitet onus, vt discant, quia humilis sit & mitis, & mansuetus corde, & inueniant requiem animabus suis. Vtatur hoc testimonio aduersum haereticos, qui diuersarum fingentes fabulas naturarum, aiunt spirituale bonam esse arborem, & nunquam malos afferre fructus. Ecce Apostolus, cuius & ipsi auctoritatem sequuntur, dicit eos qui spirituales sunt, posse peccare, si per altitudinem cordis sui inflentur & corruant. Quod & nos quoque fatemur, & nos, spirituales fieri, si ad meliora reuertantur. Opponi nobis potest illud quod ad Corinthios scribitur: *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?* Si enim ibi ad peccatores, non in spiritu mansuetudinis, sed in virga venire se dicit, quomodo hic his qui in aliquo peccato praecenti fuerint, non virgam adhibet, sed spiritum mansuetudinis? Verum ibi ad eos dicitur, qui post peccatum non sentientes errorem suum, nolebant maioribus suis subdi, & poenitentia corrigi. Vbi vero peccator intelligens vulpus suum, tradit medico se curandum, ibi non est virga necessaria, sed spiritus lenitatis. Sed & illud forte queratur, quod si propterea instruere quis debeat peccatorem in spiritu lenitatis, quia consideret se, ne & ipse tentetur, ergo iustus qui de sua certus est mente, qui scit non posse se labi, non debet instruere peccatorem in spiritu lenitatis? Ad quod dicemus, etiam si vicerit iustus sciens quanto labore superauerit, magis peccanti veniam largietur. Nam & Saluator propterea tentatus est, iuxta omnia nobis similiter absque peccato, vt possit compati & condolere infirmitatibus nostris, suo doctus exemplo, quam difficilis sit in carne victoria. Si quis virgo ad senectam vsque permanferit, ignoscat ei qui adolescentiae quondam calore deceptus est, sciens quantis difficultatibus illam transierit aetatem. Si quis pro CHRISTI nominis confessione cruciatus, alium in tormentis viderit denegasse, compatiatur vulneribus negatoris, & non tam illum victum, quam se vicisse miretur. Cautelam quoque scribentis attendite: quia non dixerit, considerans te, ne & tu cadas, sed ne & tu tenteris. Vinci quippe vel vincere non nunquam in nostra est potestate; ceterum tentari, in potestate tentantis est. Si enim Saluator tentatus est, quis potest esse securus, intentatum se vita huius maria transire? Qui putant Paulum iuxta humilitatem, & non vere dixisse: & si imperitus sermone, non tamen scientia, defendat huius loci consequentiam. Debit quippe secundum ordinem dicere: Vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerantes vosmetipsos, ne & vos tentemini, & non plurali inferre numerum singularem. Hebraeus igitur ex Hebraeis, & qui esset in vernaculo sermone doctissimus,

profun-

Fratres & si praecipuus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis, considerans teipsum, ne & tu tenteris.

Aliter

minem vocat, qui mori possit, ex ipso nomine fragilitatem conditionis ostendens, vt dignus sit venia, qui velut homo errore deceptus, &mersus in voraginem, seipsum sine auxilio & adiutore erigere non possit. Spirituali autem non additur homo, sed quasi Deo praecipitur, vt hominem praecipuum in delicto instruat, siue (vt melius habetur in Graeco) perficiat in spiritu lenitatis. Qui autem perficitur, non ei desunt vniuersa, sed aliqua. Denique, si non peccatis pluribus, sed vitio aliquo praecipuus errauit, lenitatis spiritum & mansuetudinis in correctione peccantis spiritualis adhibeat, ne rigidus, ne iratus & tristis corrigere cupiat errantem, sed prouocet eum, spondens salutem, veniam reponitens: Christi testimonium proferat, quod graui legis & peccatorum onere depressos, ad iugum suum suauem, & leue inuitet onus, vt discant, quia humilis sit & mitis, & mansuetus corde, & inueniant requiem animabus suis. Vtatur hoc testimonio aduersum haereticos, qui diuersarum fingentes fabulas naturarum, aiunt spirituale bonam esse arborem, & nunquam malos afferre fructus. Ecce Apostolus, cuius & ipsi auctoritatem sequuntur, dicit eos qui spirituales sunt, posse peccare, si per altitudinem cordis sui inflentur & corruant. Quod & nos quoque fatemur, & nos, spirituales fieri, si ad meliora reuertantur. Opponi nobis potest illud quod ad Corinthios scribitur: *Quid vultis? In virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?* Si enim ibi ad peccatores, non in spiritu mansuetudinis, sed in virga venire se dicit, quomodo hic his qui in aliquo peccato praecenti fuerint, non virgam adhibet, sed spiritum mansuetudinis? Verum ibi ad eos dicitur, qui post peccatum non sentientes errorem suum, nolebant maioribus suis subdi, & poenitentia corrigi. Vbi vero peccator intelligens vulpus suum, tradit medico se curandum, ibi non est virga necessaria, sed spiritus lenitatis. Sed & illud forte queratur, quod si propterea instruere quis debeat peccatorem in spiritu lenitatis, quia consideret se, ne & ipse tentetur, ergo iustus qui de sua certus est mente, qui scit non posse se labi, non debet instruere peccatorem in spiritu lenitatis? Ad quod dicemus, etiam si vicerit iustus sciens quanto labore superauerit, magis peccanti veniam largietur. Nam & Saluator propterea tentatus est, iuxta omnia nobis similiter absque peccato, vt possit compati & condolere infirmitatibus nostris, suo doctus exemplo, quam difficilis sit in carne victoria. Si quis virgo ad senectam vsque permanferit, ignoscat ei qui adolescentiae quondam calore deceptus est, sciens quantis difficultatibus illam transierit aetatem. Si quis pro CHRISTI nominis confessione cruciatus, alium in tormentis viderit denegasse, compatiatur vulneribus negatoris, & non tam illum victum, quam se vicisse miretur. Cautelam quoque scribentis attendite: quia non dixerit, considerans te, ne & tu cadas, sed ne & tu tenteris. Vinci quippe vel vincere non nunquam in nostra est potestate; ceterum tentari, in potestate tentantis est. Si enim Saluator tentatus est, quis potest esse securus, intentatum se vita huius maria transire? Qui putant Paulum iuxta humilitatem, & non vere dixisse: & si imperitus sermone, non tamen scientia, defendat huius loci consequentiam. Debit quippe secundum ordinem dicere: Vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerantes vosmetipsos, ne & vos tentemini, & non plurali inferre numerum singularem. Hebraeus igitur ex Hebraeis, & qui esset in vernaculo sermone doctissimus,

diuerfa.

A

profundos sensus aliena lingua exprimere non valebat, nec curabat magnopere de verbis, cum sensum haberet in tuto. Hæc secundum simplicem intelligentiam. Ceterum vt & secundæ expositionis ordinem prosequamur, locus iste de epistole ad Romanos sine pandendus est. Ibi enim cum similiter de ecclis & obseruationibus scriberet Iudæorum, & eos qui legis iuxta litteram præcepta contemnerent, firmos atque perfectos, illos verò qui adhuc antiqua consuetudine ducebantur, infirmos paruulofque narraret, & videret iurgium esse inter spirituales & carneos, admonuit spirituales, ne contemnerent carneos, & ait: *Infirmum*

autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum. Alius enim credit manducare omnia, qui autem infirmus est, holus manducat. Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicat: Deus enim illum assumpsit. Tu quis es qui iudices alienum seruum? Suo domino stat, aut cadit. Stabit autem: Potens est enim Deus statuere illum. Et multa in medio super hoc sensu differens, adiecit in fine: Noli propter escam destruere opus Dei. Et iterum: Debemus autem nos firmiores, & imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque vestrum proximo suo placeat ad bonam adificationem.

*a ¶ Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.] Quia peccatum onus sit, & palmita testatur dicens: Iniquitates mea eleuata sunt super caput meum, quasi onus graue grauata sunt super me. Et Zacharias in specie mulieris, vidit super talentum plumbi federe iniquitatem. Hoc onus Saluator pro nobis tulit, suo nos exemplo docens, quid facere debeamus. Ipse quippe iniquitates nostras portat, & pro nobis dolet, & eos qui peccatorum ac legis onere sunt depressi, ad leue onus virtutis inuitat, dicens: *Iugum meum suauis est, & onus meum leue. Qui igitur fratris non desperat salutem, sed manum porrigit deprecanti, & quantum in se est, flet cum flente, infirmus est cum infirmo, suaque iudicat aliena peccata, iste per charitatem adimplet legem Christi. Quæ Christi lex est? Hoc est mandatum meum, vt diligatis inuicem. Quæ lex filij Dei est? Diligite alterutrum, sicut & ego dilexi vos. Quomodo Dei filius non dilexit? Maior hac dilectione non est, quam vt quis animam suam ponat pro amicis suis. Qui clementiam non habet, nec indutus est viscera misericordie & lacrymarum, quantum spiritualis sit, non adimplebit legem Christi. Sed & hunc locum cum superioribus copulemus: Duplicem enim sequimur intelligentiam. Si quis infirmus in fide est, & adhuc lacte nutritur infantia, nec potest tam cito a legali obseruatione ad spiritualia sacramenta transire, vos qui robustiores estis, eius onera portate, ne per conscientiam vestram frater peccat, pro quo Christus est mortuus. Portat quoque frater necessitatem, qui grauatum pauperem onere egestatis adiutat, & facit sibi amicos de iniquo mammona, quem post resurrectionem Christus affatur: *Venite ad me benedicti patris mei, possidete preparatum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriu enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere. Iuxta hunc sensum etiam in alia epistola Paulus Timotheum docens, addidit: Diuitibus huius seculi præcipe non sublimè sapere***

(pro eo quod est, non super bire) neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum, bene agere, diuites esse in operibus bonis, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Qui veram vitam apprehendit, eum videlicet qui loquitur: Ego sum vita, impleuit legem Christi, quæ tendit ad vitam.

b ¶ Nam si quis existimat se esse aliquid, cum nihil sit, seipsum seducit.] Si quis non vult onera aliena portare, & immisericos suo tantum opere & virtute contentus est, non querens quæ aliena sunt, sed quæ sua, hoc est, sui tantum amator, & non etiam Dei, ipse se seducit. Dupliciter autem legi potest atque distingui: Vel, si quis existimat esse se aliquid cum sit nihil. Aut ita: Si quis existimat se esse aliquid, vt postea inferamus: cum sit nihil, se ipse seducit. Et magis in

Græco quàm in Latino resonat ista distantia. Prioris distinctionis hic sensus est. *Qui se aliquid existimat esse & nihil est, ipse se decipit.* Secundus sensus altior est, & qui nobis magis placet: Si quis existimat se esse aliquid, in eo quod se putat esse aliquid, & non ex clementia in proximum, sed ex suo opere & labore se iudicat, sua tantum virtute contentus, iste ex hac ipsa arrogantia nihil fit, & ipse se decipit, quod melius in Græco dicitur, *decepatur*, hoc est, mentem suam decipit, pro quo Latinus posuit interpretes, se ipse seducit. Mentem autem suam decipit, qui se putat esse sapientem, & secundum Esaiam, sapiens in se est, & in conspectu

suo intelligens. Ad circuncisionem & legem ita loci huius conuenit intellectus. Qui spiritualis est, & misericordiam in proximum non habet, contemnens humilem, quia ipse sublimior est, ipse se decipit, nesciens hanc spiritus esse legem, vt nos inuicem diligamus.

*c ¶ Opus autem suum prober vnusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero.] Sensus iste est: Tu qui te altimas spirituales, & de alterius infirmitate robustiores, non debes imbecillitatem iacentis, sed tuam fortitudinem considerare. Neque enim si alius perfectè non potest ad Christianissimum à Iudaismo transire, iccirco tu perfectus es Christianus, sed si te propria conscientia non remordet, habes in temetipso gloriam, & non in altero. Athleta non ideo fortis est, quia vicit infirmum, & languida aduersarij membra superauit, sed si robustus est, & in sua fortitudine, non in infirmitate alterius gloriatur. Intelligi potest & alter: Qui conscientia habet operis boni, & seipsum considerans, opus suum non reprehendit, non debet de hoc apud alium gloriari, & laudem suam foras fundere, & communicare cum cunctis, & ex hominum querere fauore in tantiam, sed in semetipso habeat gloriam, & dicat: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Qui gloriam querit ab altero, huic nec mundus crucifixus est, nec crucifixus est ipse cum Christo. Recepit quippe, quod quærebat ab hominibus, mercedem suam.**

*d ¶ Vnusquisque enim onus suum portabit.] Videretur superioribus contraire, vbi ait: *Alter alterius onera portate.* Si enim onus suum vnusquisque portabit, alter alterius onera portare non poterit. Sed videndum, vt quem ibi præcepit vt peccantes in hac vita nos inuicem sustentemus, & in præsentis seculo alterutrum auxilium sumus: hic autem de domini dicat in nos iudicio, quod non ex alterius peccato & comparatione deterioris, sed iuxta nostrum opus aut peccatores ab eo iudicemur aut sancti, recipientes vno quoque secundum opus suum. Obscure licet docemur, per hanc sententiam, non uero dogma quod latitat, dum in præsentis seculo sumus, siue orationibus, siue consilijs inuicem posse nos coadiuari. Cum autem ante tribunal Christi venerimus, non Iob, non Daniel, nec Noè rogare posse pro quoquam, sed vnumquemque portare onus suum.*

*e ¶ Communicet autem is qui catechizatur verbum, ei qui se catechizat in omnibus bonis.] Marcion hunc locum ita interpretatus est, vt putaret fideles & catechumenos simul orare debere, & magistrum communicare in oratione discipulis, illo vel maxime elatus quod sequatur, in omnibus bonis: Cum utique si de oratione sermo fuisset, non debuisset ei præcipi qui catechizatur, sed ei qui se catechizat, id est, non discipulo, sed magistro. Deinde etiam cætera quæ sequuntur, cum eius expositione non congrunt: *Quæ seminauerit homo, hæc & metet.* Et: *Bonum autem facientes, non deficiamus.* Tempore enim suo metemus, non deficientes. Sensus itaque iste est: Quia superius spiritualibus præceperat, vt eos qui præoccupati fuerant in aliquo delicto, instruerent in spiritu lenitatis, & alter alterius onera portarent, adimplentes legem Christi, nunc e contrario his qui adhuc imbecilliores, & discipuli, & carnales erant, præcipit, vt quomodo ipsi à magistris spiritualia merent, sic magistris carnalia præbeant: *Qui totos se diuinæ eruditioni & studio tradentes, vitæ huius necessa-**

Rom. 14. a

Ibid. 15. a

Psal. 37. a

Zach. 5. c

Matt. 11. a

B

Ioan. 15. b

Ibidem.

Ibidem.

1. Cor. 8. b

Luc. 16. b

Matt. 25. c

1. Tim. 6. d

Ioan. 14. a

Efais. c

Ios. ad. D

Efais. 14

E
Exod. 16. c

1 Tim. 6. b

Matt. 7. b

Job. 2. 0

Psal. 33. c

Psal. 33. c
Ibid. 36. c

Luc. 12. e

Ibid. 16. d

F

2. Cor. 9. b

10. 14

rijs indigeant, & fiat illud quod de manna scriptum est: *Qui multum, non abundavit, & qui modicum, non minoravit.* Bona autem in presenti loco iuxta vulgi consuetudinem, moremque communem, victum & vestitum, & cetera quae homines inter bona numerant, appellavit: *Habentes enim victum & vestitum, his contenti sumus.* Nec mirum si Paulus ea quae erant corpori necessaria, boni appellatione signavit, cum etiam Saluator noster ad eos qui necdum ad virtutum culmen ascenderant, sed adhuc humiliter incedebant, & sibi addi poscebant fidem, dixerit: *Si ergo vos cum malis sitis, scitis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester caelestis dabit bona peccantibus?* Ego puto & Job cum ad vxorem, quali vnam de insipientibus mulieribus loqueretur, respectu eius quae ita putabat, de corporalibus diuitijs loquitur: *Si bona accepimus de manu domini, & rursum de angustijs & pressuris & tentatione quae victoriam afferant: Quare mala non sustineamus? Cum vtique mala & bona non in diuitijs & pressuris, sed in virtutibus ponantur & vitijs, vt iustus loquitur in psalmo. *Quis est homo qui vult vitam, cupit videre dies bonos: Prohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum. Declina a malo, & fac bonum.* Proprie malum dicitur quod vitandum est: bonum, quod facere debemus. Dies quoque ille in euangelio, qui mali & boni scientiam non habebat, recte agrorum vberitatem bona arbitrabatur, dicens: *Anima, habes bona posita in annos multos: quiesce, comede, bibe, laxare.* Et alius qui iacebat in purpura, & delicijs affluebat, audit apud inferos ab Abrahā: *Recepisti bona in vita tua: Illud quoque attendendum ne forte & hoc possit intelligi, dare discipulis mandatum, vt eis qui se instruunt, verbum communicent, obsequantur, dociles facilesque se praebeant. In his tamen quae bona sunt: quae spiritualia, & non haeretica vel iudaica prauitate perueria.**

a ¶ *Nolite errare, Deus non irridetur, quae enim seminauerit homo, haec & metet.* Prauidens spiritu, eos qui docentur & debent magistris sumptus & vitae necessaria ministrare posse obtinere paupertatem, & dicere: *Ager meus hoc anno aruit siccitate, vineam grandio contriuit, redditus qui esse poterant, tributa rapuerunt, non habeo vnde tribuam quod iubetur, adiecit: *Nolite errare, Deus non irridetur.* Scit inquit, corda vestra, non ignorat facultates: Excusatio verisimilis, hominem potest vt cunq; placare, Deum non patet fallere. Et simul cohortatur ad id quod praecipuum est exhibendum, semen nominans, ne putet perditum, quod multiplicato fenore recepturus est. Ad Corinthios quoque rationem dati & accepti, simili docuit exemplo. *Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictione & metet. Vnusquisque sicut propositum habet in corde, non ex tristitia aut ex necessitate: Hilarem enim datorem Deus diligit.**

b ¶ *Quoniam qui seminat in carne sua, de carne & metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam.* Omne quod loquimur, agimus, cogitamus, in duobus seminatur agris, carne & spiritu. Si bona sunt, quae de manu, ore, corde promuntur, seminata in spiritu, vitae aeternae fructibus redundabunt. Si mala, ab agro carnis excepta, corruptionis nobis segetem pullulabunt. Aliter: *Qui legem carnaliter intelligit, re promissiones quoque carnales, & quae praesenti in seculo corrumpuntur, expectat. Qui autem spiritualis auditor est, seminat in spiritu, & de spiritu metet vitam sempiternam. Simul notemus sermonis consequentiam, & eam cum superioribus copulemus: hominem vocari in spiritu seminantem, qui quando caeperit vitam metere sempiternam, homo fortasse esse desinat. Tatianus, qui putatiuum Christi carnem introducens, omnem coniunctionem masculi ad feminam immundam arbitratur, Eueratiarum vel acerrimus haeresiarches, tali aduerfium nos sub occasione praesentis testimonij vsus est arguimento. *Si qui seminat in carne, de carne metet corruptionem*: in carne autem se-*

minat, qui mulieri iungitur, ergo & is qui vxore vitur, & seminat in carne eius, de carne metet corruptionem. Respondebitur ei, primum non dixisse Paulum, qui seminat in carne sed in carne sua. Nemo autem secum ipse concumbit, & in sua carne seminat, Deinde vt obseruationem hanc quam antea notauimus, in carne sua, ex abundanti ei concedamus, addendum est eos quoque, qui comedant & bibant, & dormiant, & aliquid faciant ob refrigerium corporis, iuxta illum seminare in carne, & de ea metere corruptionem. Quod si ad hoc confugerit, vt dicat, eos qui siue bibant, siue manducant, siue dormiant, in nomine tamen domini omnia cum ratione perficiant, non in carne seminare, sed in spiritu: & nos ei similiter respondebimus, eos quoque, qui Dei primam sententiam sequantur cum ratione facientes, *Crescite & multiplicamini & replete terram*, non in carne, sed in spiritu seminare. Syllogismus itaque eius futilis & caducus, sophismate primum decipit audientem. Ceterum diligenter inspectus, facile soluitur: Neque enim possumus dicere, Abraham, Isaac & Iacob, & alios sanctos viros, qui de re promissione nati sunt, Ipsum quoque domini praecursorem, quia in carne natus est, de corruptionis germine pullulasse. Illud etiam pariter obseruandum, quod qui seminat in carne, cum additamento suae carnis ponitur: qui autem seminat in spiritu, non dicitur in spiritu suo, sed simpliciter in spiritu. Qui enim bona seminat, non in suo quippiam, sed in Dei spiritu seminat, de quo & vitam est mellurus aeternam.

c ¶ *Bonum autem facientes, non deficiamus, &c.* Cohortatur eos ad studium perseverantiae, qui in hac vita mercedem boni operis expectant, nescientes quia sicut in femine aliud sationis, aliud messis est tempus, sic & in praesenti vita, semet esse opera (quae vel in spiritu vel in carne metantur) messem vero futurum iudicium, & pro qualitate vel diuersitate sementis, diuersas nos facere messuras, centesimum & sexagesimum, & tricesimum fructum: quam segetem nemo potest metere deficiens. *Qui enim perseverauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Sicut & alio loco praecipitur: *Esto non deficiens.* Quale est autem, vt cum peccatores quotidie in malis operibus augeantur, nos in bono opere laesemus?

d ¶ *Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, &c.* tempus sementis [vt diximus] tempus est praesens & vita quam currimus. In hac licet nobis quod volumus seminare. Cum ista vita tranfierit, operandi tempus aufertur. Vnde & Saluator ait: *Operamini dum dies est: veniet nox quando iam nullus poterit operari.* Ortus est nobis Dei sermo, sol verus, & congregatae sunt bestiae recedentes in cubilia sua: procedamus vt homines ad opus nostrum, & vsque ad vesperam laboremus, sicut mystice cantatur in psalmo: *Posuisti tenebras, & facta est nox: In ipsa pertransibunt bestiae syluae, catuli leonum rugientes, vt rapiant, & quiescant a Deo escam sibi. Ortus est sol, & congregatae sunt, & in cubilibus suis dormierunt. Egre dietur homo ad opus suum & ad operationem suam vsque ad vesperam.* Sive aegrotamus, siue sani sumus, humiles vel potentes, pauperes, diuites ignobiles, honorati esurientes, siue valescentes, omnia in nomine domini cum patientia & aequanimitate faciamus, & implebitur in nobis illud quod scriptum est: *Diligentibus autem Dominum, omnia cooperantur in bonum.* Ita ipsa & libido, iniuria, quae desiderant vltionem, si me refrenem, si propter Deum taceam, si per singulos commotionis aculeos, & in centuria vitiorum, Dei desuper me videntis recorder, fiunt mihi occasio triumphorum. Ne dicamus in largiendo: Ille est amicus, hunc nescio, hic debet accipere iste contemni. Imitemur patrem nostrum, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Fons bonitatis omnibus patet. Seruus & liber, plebeius & rex, diues & pauper, ex eo similiter bibunt. Lucerna cum accensa fuerit in domo, omnibus lucet aequaliter. Quod si in cunctos indifferenter liberalitatis frena laxantur, quanto magis in domesticos fidei, & in Christianos, qui eundem habent patrem, eiusdem magistrum appellatione censentur?

G

Genes. 1. 0

H

Matt. 10. e

Esa. 5. g
Pron. 3. b

Ioan. 9. a

Psal. 103. c

Rom. 8. c

Matth. 5. g

Hieron. tom. 6.

L

Videtur

HIERON
VI. 7. 8

A

Videtur autem mihi locus iste posse & superioribus cohaerere, vt domesticos fidei, magistros nominet, quibus supra omnia quae putantur bona, ab auditoribus suis iusserat ministrari. Breue est vitae istius curriculum. Hoc ipsum quod loquor, quod dicto, quod scribo, quod emendo, quod rele-

Matt. 12.6

scit, aut deperit. Titus filius Vespasiani, qui in vitionem dominici sanguinis subuersis Hierosolymis, Romam victor ingressus est, tantae dicitur fuisse honoris, vt cum quadam nocte sero recordaretur in coena, quod nihil boni die illa fecisset, dixerit amicis: Hodie diem perdidit. Nos putamus non perire nobis horam, diem, momenta, tempus, aetates, cum otiosum verbum loquimur, pro quo red-

B

dituri sumus rationem in die iudicij? Quod si hoc ille sine lege, sine euangelio, sine Saluatoris & apostolorum doctrina, naturaliter & dixit & fecit, quod nos oportet facere, in quorum condemnationem habet & luno vnitatis, & Vesta virginis, & alia idola continentes: Beatus Ioannes Euangelista, cum Ephesi moraretur vsque ad vltimam senectutem, & vix inter discipulorum manus ad ecclesiam deferretur: nec posset in plura verba vocem contexere, nihil aliud per singulas solebat proferte collectas, nisi hoc, filii diligite alterutrum. Tandem discipuli & fratres qui aderant tadio affecti, quod eadem semper audirent, dixerunt: Magister, quare semper hoc loqueris? Qui respondit dignam Ioanne sententiam: Quia praecipuum domini est, & si solum fiat, sufficit. Hoc propter praesens apostoli mandatum: Operemini bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei.

a ¶ Videte qualibus litteris scripsi vobis mea manu. Hi qui circumcidi Galatas volebant, disseminauerant alia Paulum facere, alia praedicare, & suum opere destruere sermonem, quod qui legem assereret abolitam, ipse inueniretur in lege. Hanc opinionem, quia non poterat Paulus apud omnes praesens subuertere (prohibebatur quippe vinculis, quae ob Christi martyrium sustinebat) seipsum per litteras representat. Et ne aliqua supposita epistola suspicio nasceretur, ab hoc loco vsque ad finem, manu sua ipse perscripsit, ostendens superiora ab alio exarata. Quod autem sub nomine eius a falsis doctoribus epistolae mitterentur, ad Thessalonicenses quoque demonstrat scribens: Rogamus autem vos fratres per aduentum domini nostri Iesu Christi, & nostrae congregationis in ipsum, vt non cito moueamini a vestro sensu, nec terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi in istis diebus domini, ne quis vos seducat vllomodo. Et vt totam epistolam, quam mittebat, suspicione erueret falsitatis, manu sua in fine subscripsit, dicens: Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola, ita scribo: Gratia domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis: Ad Colossenses etiam, quas dictauerat litteras manu sua similiter subnotauit: Salutatio mea manu Pauli: Memores estote vinculorum meorum. Et vbi cum que sciebat falsos adesse doctores, qui posset per Apostoli auctoritatem noua dogmata seminare, epistolam manu propria subscribebat. Denique & ad Corinthios scribens, in quibus erant schismata & haereses, vnoquoque dicente: Ego sum Pauli, & ego Apollo ego autem Cepha, epistolam suam tali annotatione signauit: Salutatio mea manu Pauli. Si quis non amat dominum Iesum Christum, anatHEMA sit, maranatha, & caetera: Propter hoc igitur volens omnem occasionem falsis auferre doctoribus, qui & Galatas a veritate euangelij deprauarant, finem epistolae manus suae annotatione compleuit, dicens: Videte qualibus litteris scripsi vobis: non quod grandes litterae fuerint, hoc quippe in Graeco sonat *σημειωσις*, sed quod suae manus essent eis nota vestigia, vt dum litterarum apices recognoscunt, ipsum se putarent videre qui scripserat. In hoc loco vir apprime nostris temporibus eruditus, miror quomodo rem ridiculam locutus sit. Paulus, inquit, Hebraeus erat, & Graecas litteras nesciebat. Et quia necessitas expetebat,

Col. 4.4

1. Cor. 1.6

Gal. 6.6

vt manu sua epistolam subscriberet, contra consuetudinem, curuos tramites litterarum, vix magnis apicibus exprimebat, etiam in hoc suae ad Galatas indicia charitatis ostendens, quod propter illos, id quoque quod non poterat, facere conaretur. Grandibus ergo Paulus litteris scripsit epistolam, quia sensus erat grandis in litteris, & spiritu Dei viui, non atramento, nec calamo fuerat exaratus. Quod autem apposuit, *mea manu*, opera intelligamus in manibus. Quam ob causam crebro & in prophetis scribitur: Sermo Dei, qui factus est in manu Hieremiae, siue Aggei, vt per hanc quoque similitudinem in manu Pauli sciamus factum Dei esse sermonem. Grandes Paulus litteras non solum tunc ad Galatas sed etiam hodie scribit ad cun-

ctos: & quamuis parui sint apices, quibus eius epistolae con-

scribuntur, tamen magna sunt litterae, quia in litteris magnus est sensus.

b ¶ Quicumque volumus placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, &c.] Superius ostendit ex quo loco sua subscripserit manu, nunc quid scripserit, replicat. Caius Caesar, & Octavianus Augustus, & Tyberius successores Augusti, leges promulgauerant, vt Iudaei, qui erant in toto Romani imperij orbe dispersi, proprio ritu viuerent, & patrijs ceremonijs deseruirent: Quicumque igitur circumcisi erant, licet in Christum crederent, quasi Iudaeus habebatur a gentibus. Qui vero absque circumcissione se non esse Iudaeum praeruptio praeferebat, persecutionibus tam Gentilium, quam Iudaeorum fiebat obnoxius. Has igitur persecutiones hi qui Galatas deprauauerant, declinare cupientes, circumcissionem pro defensione discipulis persuadebant, quam nunc Apostolus confidentiam in carne vocat: quod scilicet tam gentilibus quos timebant, quam Iudaeis quibus volebant placere, circumcissionem in persecutione proponerent. Nam nec Iudaei persequi eos poterant, nec Gentiles, quos videbant & profelytos circumcidi, & ipsos legis praerupta seruare.

c ¶ Neque enim qui circumcisi sunt, hi legem custodiunt, &c.] Propter infirmitatem, inquit, carnis, lex impleri non potest. Vnde & Iudaei praerupta magis hominum & doctrinas quam Dei mandata custodiunt, neque corporalem facientes, legem (impossibile quippe est) neque spirituale, quam non intelligunt. Vnde hoc est omne quod student, quod agunt, quod nituntur, vt apud Iudaeos de vestrae carnis iniuria gloriarentur, & iactentur suo gentes magisterio circumcisi. Hoc autem totum faciunt, vt Iudaeis placeant, & expugnatae legis iniuria conquelescat.

d ¶ Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri, &c.] Solus potest in cruce Christi gloriari, qui tollit eam, & sequitur Saluatorem: qui crucifixit carnem suam cum vitijs & concupiscentijs: qui mortuus est mundo, & non contemplantur ea quae videntur, sed quae non videntur, videns mundum crucifixum, & transeuntem figuram eius. Crucifixus autem iusto mundus ille de quo Saluator ait: Ego vici mundum. Et: Nolite diligere mundum. Et: Non accepisti spiritum a mundo. Cui crucifixus est mundus, huic mundus & mortuus est, etiam ei euenit mundi consummatio, & dignus effectus nouo caelo, & noua terra, & nouo testamento, canit canticum nouum, & accipit nomen nouum scriptum in calculo, quod nemo nouit nisi qui acceperit illud. Queritur quomodo nunc Paulus dicat: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, cum in alio loco de alijs gloriaretur, vt ibi: Ita per vestram gloriam quam habeo in Christo Iesu. Et iterum: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Et in alio loco: Bonum autem mihi est magis mori, quam vt gloriam meam quis euacuet: & caetera quae in hunc modum scripta sunt. Sed sciendum quod omnis illa gloriatio ad crucem relata, gloria crucis sit, & quidquid dignum in virtutibus perpetratur, hoc fieri ob domini passionem.

e ¶ Neque enim circumcisio aliquid est, &c.] Quomodo fidelis & infidelis, cum vnus sit per substantiam, in duos

diuidi-

E diuiditur iuxta intelligentiam diuersitatem, Apostolo dicente: *Expoliantes vos veterem hominem cum operibus eius, & induentes nouum, qui renouatur in cognitionem iuxta imaginem creatoris:* sic & mundus, cum secundum substantiam vnus sit, secundum sensum alius atque alius efficitur. Peccatori, mundus vetus est, sancto nouus. Cum enim sancto mundus fuerit crucifixus, nequaquam est ei circuncisio & praputium, non Iudaeus neque Gentilis, sed noua creatura, in quam transfiguratur corpus humilitatis nostrae conforme corporis gloriae Christi.

Vetera quippe transferunt, ecce facta sunt omnia noua. Et quomodo alia est gloria solis, alia lunae, alia stellarum (Stella quippe a stella differt in gloria) sic & resurrectio mortuorum. De qua & Daniel pari voce concordat, dicens: *Plurimi dormientium de terra puluere surgent, hi in vitam aeternam, & hi in opprobrium & in confusionem aeternam.* Et intelligentes fulgebunt sicut splendor firmamenti, & de iustis multi sicut stellae in sempiternum. Neque enim in sole & luna, firmamento & stellis, circuncisio aliquid valet, aut praputium, sed est noua conditio sine his partibus corporum, quae possunt secari. Ita igitur & nos, qui diligimus Deum, & preparata sunt nobis quae nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, cum de corpore humilitatis transformati fuerimus in corpus gloriae domini Iesu Christi, illud habebimus corpus, quod nec Iudaeus possit incidere, nec cum praputio custodire gentilis. Non quod aliud iuxta substantiam sit, sed quod iuxta gloriam sit diuersum. Oportet enim mortale hoc induere immortalitatem, & corruptiuum hoc in corruptione reserui. Huic quid simile & beatus Euangelista Ioannes sentiens est locutus: *Charissimi, nunc Dei filij sumus, & necdum manifestum est quid futuri sumus. Scimus quia si manifestatum fuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicut ipse est.* Quia ergo necdum manifestum est illud corpus gloriae Iesu Christi, quod & vestigia clauorum post resurrectionem habuit, & clausis ianuis est ingressum, nos qui iam nunc in baptisinate Christo conuersi sumus, in nouum renati hominem nec circuncisioni, nec praputio seruiamus, sed quod futuri sumus, iam nunc nos esse credamus.

Et quicumque hanc regulam, &c.] Ad normam omnia diriguntur, & vtrum praua rectae sint, cum regula apposta fuerit, arguuntur: Ita & doctrina Dei quaedam quasi norma sermonis est, quae inter iusta iudicat & iniusta: quam qui secutus fuerit, habebit pacem in semetipso, quae superat omnem sensum, & post pacem, misericordiam, quae praecepta est in Dei Israel. Dei vero Israel dictus est, ad distinctionem eius, qui Dei Israel esse cessauit. Dicunt enim se esse Iudaeos & non sunt, sed mentiuntur, cum sint de synagoga sathanae. Nec mireris si ad imitationem spiritualis Israel, carnalis sit Israel, qui nec pacem habeat nec misericordiam, de quo & ad Corinthios scribitur: *Videte Israel secundum carnem:* cum ad imitationem quoque Dei & domini, multi sint dij, & multi domini, siue in caelo, siue in terra. Pulchre autem vno sermone (vt epistolam iuxta propositum argumentum finiret) Israel Dei vocauit, quo scilicet omnia quae supradicta sunt, non extra causam, sed ex causa disputata doceantur.

b *De cetero nemo mihi molestus sit.* Non quasi defecerit in docendo, sed quo & agricola hunc habeat laborem, si quae plantauerit virgulta siccantur, & pastor sollicitudinem, si pecora quae congregauerat, dissipata lanientur. Melius ergo in Graeco legitur: *De cetero labores mihi nemo exhibeat:* ne rursum scilicet in vobis necessitatem habeam laborandi. Laborem praestat magistro, qui aliter & viuunt & sentit, quam magister & docuit & fecit. Potest & contentionem eorum, si qui contradicere deinceps voluerint, praenitere: quod etiam ad Corinthios in velando mulieris capite, &

in velando mulieris capite, & in velando complexus est, dicens: *Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei: hoc est, nos diximus quae nobis honesta videbantur & iusta, si quis autem nolens acquiescere veritati, quaerit quid respondeat, & quibus nitatur contra, sciat se responione non dignum, qui magis contendere paratus est quam doceri.*

c *Ego enim stigmata domini Iesu in corpore meo porto.]* Qui post aduentum Christi in carne circunciditur, non portat stigmata domini Iesu, sed habet gloriam in confusione sua. Qui vero in plagis supra modum, in carceribus frequenter, ter virgis caesus est, semel lapidatus est, & cetera quae in catalogo scripta sunt glorandi, hic stigmata domini Iesu in corpore suo portat. Fortè & is qui macerat corpus suum, & subijcit seruituti, ne alijs praedicans ipse reprobis inueniatur, portat stigmata domini Iesu in corpore suo. Latrabantur & apostoli quod digni fuerant pro nomine Iesu contumeliam pati.

d *Gratia domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro fratres, amen.]* Non dissensio, non legis seruitutes, non rixa, non iurgium, sed gratia domini Iesu Christi sit cum spiritu vestro. Nequaquam cum carne, nequaquam cum anima: siue quia spirituales facti, caro & anima esse desistitis, siue quod in principali etiam ea quae minora sunt comprehendantur. Anima enim & caro subiecta sunt spiritui. De quo & Ecclesiastes loquitur: *Spiritus reuertetur ad eum, qui dedit illum.* Et Paulus in alio loco: *Ipse spiritus testimonium perhibet spiritui nostro.* Haec autem gratia domini Iesu non cum omnibus est, sed cum his qui fratres ab apostolo merentur vocari, fratres fideles, fratresque germani, quod Amen verbum significat Hebraeum. Amen enim lxx. interpretes, fiat: Aquila, Symmachus & Theodotio, fideliter siue verè, interpretati sunt. Et quomodo in veteri testamento quaedam iurandi consuetudine deus sua verba confirmat, dicens: *Vino ego dicit dominus:* per sanctos quoque iuratur, *Viuunt anima tua: ita & Saluator noster in euangelio per verbum Amen; vera esse quae loquitur ostendit.* Quod autem, Amen, consensum significet audientis, & sit signaculum veritatis, ad Corinthios quoque prima nos docet, in qua Paulus ait: *Ceterum si benedixeris spiritui, quis supplet locum idiotae? Quomodo dicit Amen super tua benedictione, quoniam quidem nescit quid dicas?* Ex quo ostendit, non posse idioten respondere verum esse quod dicitur, nisi intellexerit quod docetur.

G
τὸ ἄλλοτε
ἀποστρέφει
πρὸς τὸ πῶμα

1. Cor. 11. b

2. Cor. 11. e

1. Cor. 9. d

Act. 5. g

H

Eccel. 12. e

Rom. 8. c

Num. 1. d

1. Cor. 14. c

HIERON
M. 7. 8

Commentariorum in epistolam ad Galatas finis.

